

Digital transformasjon av domstolene – en utdypning

av professor og medlem av Domstolkommisjonen Arne Krokan

1 Motiv for vedlegget

Domstolkommisjonen har et stort og omfattende mandat.

I mandatet heter det blant annet at «[u]tredningen må ta sikte på en organisering og oppgaveløsning som er fleksibel, sikrer åpenhet og tilgjengelighet og gjør domstolene i stand til å imøtekomme fremtidig teknologisk og samfunnsmessig endring».

Videre heter det at det må «legges til rette for effektivisering og forbedring av arbeidet i domstolene, blant annet gjennom raskere saksavvikling og digitalisering».

Gjennom mandatet skapes det også forventninger om at domstolene må følge samfunnsutviklingen ved at «[k]ommunikasjon og arbeidsmåter endres i takt med digitaliseringen av samfunnet».

Jeg tolker dette som at det stilles forventninger om at domstolene må utnytte mulighetene ulike teknologiske løsninger og nyere digitale tjenester kan gi til å skape mer tilgjengelige, effektive og kvalitativt bedre tjenester. Dette er det ingen uenighet om i Domstolkommisjonen, men det er ulike oppfatninger om hvor detaljert og nyansert en beskrivelse av mulighetsrommet bør være, og jeg er blant dem som mener det kan være behov for en mer nyansert fremstilling av de teknologiske mulighetene og ikke minst av noen av de underliggende muliggjørende teknologiene og utfordringene som gjør det mulig å skape både mer tilgjengelige tjenester og mer effektive arbeidsformer internt i domstolene og i samspillet mellom ulike berørte parter. Det er det jeg har forsøkt å gjøre gjennom dette vedlegget.

Jeg vil også poengtere at jeg stiller meg bak teksten i utredningen, men mener altså at det er hensiktsmessig å skrive noe mer utfyllende om enkelte av temaene som inngår i hovedteksten.

For at dette skal være mest mulig lesbart og forståelig, har jeg valgt å inkludere noen av delene som inngår i kapitlet om digital transformasjon i selve utredningen, slik at teksten fremstår som en helhet.

2 Innledning

Både offentlig sektor og det private næringslivet står overfor nødvendige omstillinger, og tilgangen til ny teknologi er en viktig drivkraft i denne utviklingen. Digitaliseringen åpner for spennende muligheter til prosessendringer som vil gi høyere kvalitet og økt effektivitet. Utviklingen går fort, og risikoen for å bli hengende for langt etter blir stadig større.

Domstolene er del av et samfunn som blir stadig mer digitalisert. Brukerne – både advokater, ulike organisasjoner og borgerne – har forventninger om at domstolene skal tilby nye digitale og brukervennlige tjenester. For å opprettholde domstolenes stilling som en relevant konfliktløser med nødvendig tillit i befolkningen må tempoet i digitaliseringen i domstolene økes betydelig. Det vil også sikre at domstolene imøtekommer effektivitets- og kvalitetskrav.

Ved digitaliseringen av domstolene må det tas tilstrekkelig hensyn til grunnleggende verdier som rettssikkerhet, uavhengighet og tilgang til domstolene. Det vil blant annet si at de

tjenestene som utvikles, må tilpasses ulik grad av digital modenhet hos brukere. Samtidig er det viktig å understreke at digitale løsninger kan styrke rettssikkerheten. Løsninger for automatiske oversettelser, beslutningsstøtte for dommere og lyd- og bildeopptak av forklaringer i retten er noen eksempler på dette.

Digitaliseringen av domstolene kom i gang relativt tidlig, men det er over en lang periode ikke satt av tilstrekkelige ressurser til videreutvikling, og det er etter hvert blitt et betydelig teknologisk etterslep. Dette har gitt seg utslag på flere måter. For det første kan ikke alle domstoler tilby de samme digitale tjenestene. Domstolstilbudet i landet skal være likt og ikke avhenge av hvor man bor. Videre har de digitale løsningene domstolene bruker i dag, store mangler, særlig med hensyn til brukervennlighet, datakvalitet og tilgang til relevante data. Dessuten vil kommisjonen peke på at en løsning for å gjøre lyd- og bildeopptak av forklaringer avgitt i retten, som er lovfestet i både tvisteloven og straffeprosessloven, burde vært på plass for flere år siden.

Nedstengningen av Norge i forbindelse med covid-19-epidemien våren 2020 viste at domstolene evner å ta i bruk nye teknologiske løsninger på kort tid og med gode resultater. Dette tyder på betydelig endringsvilje og -evne i domstolene.

Hensikten med dette vedlegget er å trekke frem mulige teknologier og teknologiske løsninger det kan være aktuelt å ta i bruk i domstolene på både kort og lang sikt, mulige anvendelsesområder for disse samt momenter som må være på plass for at løsningene skal være mulige å gjennomføre og fungere etter sin hensikt.

3 Digitaliseringsssatsingen i domstolene

3.1 Digital status og utfordringer

Domstolkommisjonen understreket i strukturutredningen (NOU 2019: 17) at det er et digitalt etterslep i domstolene. Arbeidet med digitalisering ligger etter mye av det øvrige offentlige Norge. Årsakene til dette er antakelig sammensatt, men tre forhold peker seg ut: Selv om man kom tidlig og godt i gang, ble det over flere år investert for lite i videreutviklingen av saksbehandlingssystemet Lovisa. Da bruken av ny teknologi akselererte ellers i samfunnet, tok det dessuten for lang tid før en forstod de transformativ mulighetene teknologi hadde. De siste årene har det også vært vanskelig å få tilstrekkelig finansiering til å ta igjen det teknologiske etterslepet som hadde akkumulert seg over mange år.

I den senere tid har mange trukket frem behovet for økt digitalisering av domstolene. I blant annet NOU 2016: 24 *Ny straffeprosesslov* fremheves betydningen av digitale løsninger og teknologifremmende lovbestemmelser.

Norge var i europeisk sammenheng tidlig ute med å ta i bruk digitale tjenester i domstolene, men utviklingen har fulgt to separate spor. Det var rettskildene som først ble digitalisert, og som dannet det første sporet mot digitale domstoler. Lovdata ble etablert som et elektronisk publiseringssystem for rettslig informasjon i 1981, som det første av sitt slag i Europa. Det andre sporet for digitalisering er saksbehandlingssystemet Lovisa, som ble innført i 2003, og som elleve år senere ble belønnet med den internasjonale prisen «Global Awards for Excellence in Adaptive Case Management» (ACM).¹ Utmerkelsen illustrerer at systemet den gang representerte noe av det fremste innen digital støtte for saksavvikling i domstolene. Selv

---

¹ Norges domstoler, *Lovisa vant internasjonal IKT-pris*, 2014, tilgjengelig på www.domstol.no.

om både Lovdata og Lovisa i dag er relativt gamle systemer, og begge har sine mangler, danner de grunnlaget for en digital prosesskultur. Arbeidsflyten i domstolene er dessuten i ferd med å bli endret som følge av nyere digitale løsninger, slik som *Elektronisk samhandling i straffesakskjeden* (ESAS) og *Aktørportalen*. Prosjektet *Digitale domstoler* bidrar også i noen grad til å redusere det teknologiske etterslepet i domstolene.

Domstoladministrasjonen har som mål at domstolene skal bli mer digitale, og «digitalt rettsliv» er ett av fire hovedmål i Domstoladministrasjonens strategiske plan for domstolene frem mot 2025.² Målet om et digitalt rettsliv omfatter stabile, sikre og fleksible IKT-løsninger, at rettsprosessen og brukerkommunikasjon skal være digital, økt vekt på ny teknologi samt målrettede kompetansetiltak og støtte til interne brukere i domstolene. Digitaliseringsarbeidet engasjerer i dag alle fagdisipliner i Domstoladministrasjonen, og mange fra domstolene er direkte involvert i det.

Selv om tempoet i digitaliseringen av domstolene har økt noe de senere år, er etterslepet så stort at tempoet bør økes ytterligere, og det bør siktes mot en større *digital transformasjon*.

Saksbehandlingssystemet Lovisa er det sentrale arbeidsverktøyet for ansatte i domstolene. Det er et system som etter dagens behov har betydelige mangler. For det første er brukergrensesnittet utdatert og uoversiktlig. Saksinformasjon må føres inn manuelt, noe som er ressurskrevende. For det andre er systemet heller ikke egnet som hjelpemiddel for erfaringsoverføring, fordi søkemulighetene i systemet er svake. Hvis en dommer for eksempel ønsker å finne alle saker der det er begått en bestemt type lovbrudd, må dommeren i praksis kjenne saksnummeret til hver enkelt av sakene. For det tredje er Lovisa lite egnet til å hente ut styringsdata.

Lovisa gir god informasjon om selve saksavviklingen, men betydelige deler av dataene er ustrukturerte og lagret som tekstfiler uten noen enhetlig eller forhåndsdefinert struktur, noe som betyr at informasjon ikke kan hentes ut på en enkel måte. Ved å organisere mer av dokumentenes innhold i felter i databaser, vil det være lettere å finne frem til aktuelle saker, lettere å utveksle data med berørte parter og lettere å bruke data til planlegging og som styringsgrunnlag.

Domstolene behandler flere tusen saker årlig, og manuell kartlegging og analyse er svært ressurskrevende. Mye verdifull informasjon er i praksis utilgjengelig, selv om den finnes lagret i systemene.

Domstoladministrasjonen er i ferd med å modernisere Lovisa slik at det får mer preg av å være en plattformløsning der data gjøres tilgjengelig på nye og enklere måter. Gjennom planlagte endringer vil brukerne samhandle gjennom mer brukervennlige menyer og skjermdesign. Det vil også bli lettere å hente ut og sammenstille saksinformasjon, systemet blir mer fleksibelt, og det vil få samme tekniske arkitektur som benyttes i andre digitale plattformløsninger i offentlig sektor, slik som i Altinn og i NAVs nye plattform. Derfor vil det planlagte systemet også gi bedre forutsetninger for samhandling med andre aktører i både offentlig og privat sektor. Kommisjonen har imidlertid ikke kjennskap til forutsetningene for dette arbeidet og vet dermed ikke om dette vil være en god nok plattform å bygge videre på.

Den nye sikkerhetsloven stiller nye krav til håndtering av sikkerhet for offentlige virksomheter. Disse kravene har som formål å forebygge, avdekke og motvirke sikkerhetstruende virksomhet og beskytte den offentlige virksomheten mot inntrenging og misbruk, noe som vil kreve en annen sikkerhetsarkitektur for systemene i domstolene enn det vi har i dag. Saker som i domstolene er gradert etter sikkerhetsloven, har i dag en papirbasert

---

² Norges domstoler, *Strategisk plan for domstolene i Norge 2025*, tilgjengelig på www.domstol.no.

behandlingsform. Det foregår ingen saksbehandling etter sikkerhetsloven gjennom bruk av domstolenes digitale saksbehandlingssystem.

For både å tilfredsstille krav knyttet til sikkerhet i sin alminnelighet og å kunne håndtere saker som er gradert etter sikkerhetsloven, må en plattformløsning for Lovisa også ha en flernivå-autentiseringsløsning, slik at de ulike brukergruppene bare får tilgang til de dataene som er relevante for dem i den aktuelle situasjonen. Disse endringene vil ha betydelige økonomiske konsekvenser for Domstoladministrasjonen og domstolene.

3.2 Tilgjengelighet og anonymisering av rettsavgjørelser

Et viktig tiltak for å sikre tillit til domstolene er å legge til rette for at domstolenes avgjørelser er offentlig tilgjengelige. Da kan domstolenes myndighetsutøvelse i langt større grad enn i dag etterprøves av academia, mediene og offentligheten for øvrig. I dag blir rettsavgjørelser anonymisert manuelt. Et fåtall avgjørelser publiseres på domstolenes nettsider. Ut over dette oversendes avgjørelser til rettslige rettsinformasjonssystemer for publisering. Høyesterett publiserer alle avgjørelser fra plenum, storkammer og avdeling på egen hjemmeside, sammen med alle begrunnede avgjørelser fra ankeutvalget. Domstolen publiserer også en oversikt over anke over dommer som ikke tillates fremmet. Alle avgjørelser fra Høyesterett oversendes til ulike rettsinformasjonssystemer. Landets største lagmannsrett, Borgarting lagmannsrett, oversender også alle sine avsluttende avgjørelser til slike rettsinformasjonssystemer. Blant øvrige domstoler er det noe ulik praksis, men i mange domstoler er det opp til den enkelte dommer om avgjørelsen oversendes til de ulike rettsinformasjonssystemene. Dette gjør det vanskelig for dem som har behov for det, å skaffe seg et fullstendig bilde av praksis. Som eksempel nevnes at Lovdata i 2019 bare publiserte 278 av i alt 13 343 avgjørelser som ble avsagt i tingrettene.³

Det organet som ønsker å offentliggjøre sakene, har ansvar for å anonymisere avgjørelsene i tråd med gjeldende regelverk, noe som i dag er en arbeidskrevende manuell prosess. Generell tilgjengeliggjøring av alle rettsavgjørelser forutsetter derfor at prosessen med anonymisering kan automatiseres, og at regelverket tilpasses automatiserte prosesser.

I 2019 tok Lovdata i bruk en algoritme som anonymiserer rettsavgjørelser basert på maskinlæringsalgoritmer. I Lovdatas årsmelding heter det:

«Systemet oppdager, kategoriserer og strukturerer identifiserbar informasjon i dokumentet automatisk. Maskinlærings-algoritmen baserer seg på flere dype nevralt nettverk som er trent på en del av Lovdatas samling av strukturerte rettsavgjørelser. Algoritmen er basert på den siste forskningen på området i Norge og internasjonalt, og utarbeidet basert på Lovdatas datagrunnlag.»⁴

Ifølge Lovdata fungerer dette systemet i 99 prosent av tilfellene. Tilsvarende teknologi bør kunne benyttes i domstolene. Bruk av ny teknologi på dette og andre felt vil dermed kunne føre til bedre tjenestetilbud og frigjøre administrative ressurser.

---

³ Se Thea N. Dahl og Nina Schmidt, «Lovdata anonymiserer rettsavgjørelser med kunstig intelligens», *Advokatbladet*, 2020, tilgjengelig på www.advokatbladet.no.

⁴ Lovdata, *Årsmelding 2019*, s. 11.

3.3 Informasjonsflyt og koordinering av arbeidsprosesser på tvers av virksomheter

Gjennom økt åpenhet, deling og gjenbruk av data kan en utnytte offentlige ressurser på bedre måter enn i dag. For at dette skal kunne realiseres for domstolenes vedkommende, kreves det imidlertid at man ikke bare digitaliserer arbeidsprosessene i domstolene. Saksavviklingen i domstolene er et samspill mellom mange aktører, og arbeidsprosessene til aktørene som samhandler, bør koordineres og ses i sammenheng. Dette er en utfordring i dag fordi virksomheter som finansieres av det offentlige, gjerne baserer seg på autonome organisasjonsenheter. Hver enhet har over tid utviklet egne måter å organisere sitt eget arbeid på og valgt teknologiske løsninger som tilfredsstillende egne behov. Man har lagt mindre vekt på løsninger som optimaliserer arbeidsprosesser på tvers av virksomheter.

I nyere tid har samspillet mellom domstolene og brukerne av retten fått økt oppmerksomhet. Et eksempel på et slikt samspill er prosjektet *Elektronisk samhandling i straffesakskjeden* (ESAS). Dette er et samarbeidsprosjekt mellom domstolene, påtalemyndigheten, politiet og Kriminalomsorgen som legger til rette for digital samhandling mellom aktørene i straffesakskjeden. Saksbehandlingen i straffesaker, fra registrering av anmeldelse til rettskraftig dom og fullbyrdelse, skal skje elektronisk. Prosjektets første viktige leveranse var å utvikle og ta i bruk Justishub som ny teknisk plattform for elektronisk samhandling. Plattformen gjør det mulig å utveksle mer informasjon på en sikrere måte mellom fagsystemer samt å gjenbruke informasjonen og gjør det lettere for aktørene i straffesakskjeden å kommunisere digitalt.

Å skape en helhetlig digital arkitektur for justissektoren har til nå ikke vært prioritert. Selv om ESAS tilrettelegger for digital samhandling, bruker aktørene i straffesakskjeden forskjellige, frittstående datasystemer. I en sak om utvisning av utenlandsk borger som bestrider at det er grunnlag for utvisning, kan saken være behandlet i Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE), i domstolene og av Politiets utlendingsenhet. Om det er en pådømt straffesak som ligger til grunn for utvisningsvedtaket, vil politiet og påtalemyndigheten, eventuelt også Kriminalomsorgen, ha vært involvert.

I politiets, domstolenes og Kriminalomsorgens datasystemer tastes i dag identitetsopplysninger inn manuelt, mens UDI/UNE og Politiets utlendingsenhet henter informasjonen fra Utlendingsdatabasen (UDB). I én og samme sak kan derfor de samme identitetsopplysningene være registrert i seks ulike saksbehandlingssystemer. Dette er ikke en hensiktsmessig løsning. En fremtidig arkitektur, som bør være en del av ESAS' utviklingsprosjekt, bør gjøre det mulig å utveksle ønskede data sømløst og samtidig ivareta behovet for selvstendige og uavhengige saksbehandlersystemer i de berørte etatene. På denne måten kan en også sikre at de ulike partene bare får tilgang til de dataene de faktisk har behov for, noe som er viktig både med hensyn til sikkerhet og personvern.

Mens ESAS er et sektorielt tverrgående prosjekt, er *Digitale domstoler* Domstoladministrasjonens satsing på digitalisering av arbeidsprosesser i domstolene. Målet er blant annet å forenkle og forbedre rettsprosessen ved å ta i bruk elektronisk samhandling, å innføre nye arbeidsmåter, å bidra til kompetanse- og utviklingsutvikling, å tilpasse regelverket til den digitale virkeligheten og å få på plass teknisk infrastruktur med tilstrekkelig kapasitet. Prosjektet ble i 2018 evaluert av Digitaliseringsrådet, som har kommet med en rekke anbefalinger.⁵ Rådet peker spesielt på at Domstoladministrasjonens digitaliseringsarbeid vil kunne dra stor nytte av en helhetstenkning rundt det digitale

---

⁵ Se Digitaliseringsdirektoratet, *Domstoladministrasjonen: Digitale domstoler*, tilgjengelig på www.difi.no.

arkitekturarbeidet i justissektoren. Dette er foreløpig ikke fulgt opp. Etter mitt syn må det rettes mer oppmerksomhet mot utviklingen av en slik helhetlig arkitektur i sektoren ved videreutvikling av domstolenes digitale infrastruktur og tjenester.

3.4 Forskjeller i digitaliseringsnivå mellom domstoler

Prosjektet *Digitale domstoler* har som mål å gjøre saksbehandlingen i domstolene papirløs innen 2023. Hovedeffekten av prosjektet er at domstolene vil erstatte papirdokumenter med pdf-versjoner av dokumentene, men prosjektet har ikke som mål, og vil heller ikke bidra til, å endre de grunnleggende arbeidsprosessene. Prosjektet omfatter Høyesterett, lagmannsrettene og 21 tingretter. At ikke alle domstoler er en del av digitaliseringsarbeidet, skyldes både mangel på finansiering, og at gevinstene blir størst der saksmengden er stor. Store størrelsesforskjeller mellom domstolene og høye kostnader i forhold til gevinster ved å digitalisere små domstoler gjør at det oppstår et skille mellom domstolene i landet.

De største domstolene omfattes fullt og helt av digitaliseringen og er derfor involvert i utviklingsarbeid. De får tidlig tilgang til ny funksjonalitet og prioriteres ved tildeling av teknisk utstyr. De mindre domstolene deltar i langt mindre grad i utviklingen. Selv om de får tilgang til funksjonalitet som utvikles for fellesskapet, har de vanskeligere for å nyttiggjøre seg denne fordi de mangler kapasitet, kompetanse og nødvendig teknisk utstyr. Domstoladministrasjonen har over flere år foreslått en utvidelse av prosjektet *Digitale domstoler* til å omfatte alle domstoler, uten å få gjennomslag. Et oppdatert satsingsforslag for *Digitale domstoler II* er høsten 2020 til behandling i Justis- og beredskapsdepartementet. I tillegg til å digitalisere alle domstoler vil en gjennomføring av *Digitale domstoler II* sikre moderne teknisk utstyr i rettssalene og redusere sannsynligheten for alvorlige sikkerhetsbrudd.

Konsulentselskapet Metier har på oppdrag fra Domstoladministrasjonen sett nærmere på sammenhengen mellom investeringer i digitalisering og IT-driftskostnader.⁶ I rapporten skilles det mellom tre ambisjonsnivåer, henholdsvis lavt, middels og høyt. Ambisjonsnivåene er sammenliknet med et nullalternativ, som er en videreføring av dagens IT-portefølje uten nye investeringer utover tiltak som allerede er igangsatt, besluttet eller nødvendige for å opprettholde dagens IT-tjenester.

Ved et *lavt* ambisjonsnivå opprettholdes IT-tjenestene på et nødvendig teknisk, funksjonelt og sikkerhetsmessig nivå. Tiltakene *ESAS 2020–2025*, *Digitale domstoler I* og *Digitale domstoler II* gjennomføres i henhold til eksisterende satsingsforslag og planer. Ved et *middels* ambisjonsnivå videreutvikles IT-tjenestene noe raskere. Nye tiltak gjennomføres på et tidligere tidspunkt, og tiltakene er mer omfattende med tanke på hvilken funksjonalitet som utvikles, og hvilke prosesser som støttes. Ved et *høyt* ambisjonsnivå videreutvikles IT-tjenestene til domstolene i rask takt. Nye tiltak gjennomføres på et tidlig tidspunkt, og tiltakene er mer omfattende med tanke på prosessen som støttes, samt funksjonalitet.

For alle ambisjonsnivåer er det lagt til grunn at 85 prosent av rettssalene i lagmannsrettene og i de tolv største tingrettene digitaliseres. Ved et lavt og et middels ambisjonsnivå er det i tillegg lagt til grunn at 50 prosent av rettssalene i de resterende tingrettene digitaliseres, mens prosentandelen økes til 85 prosent ved et høyt ambisjonsnivå. Når det gjelder opptaksutstyr, er det i lavambisjonsalternativet forutsatt at lagmannsrettene og de tolv største tingrettene får dette, mens utbredelsen utvides til alle tingrettene ved middels- og høyambisjonsalternativene.

---

⁶ *Analyse av IT-kostnadene i domstolene*, utført av Metier OEC på oppdrag fra Domstoladministrasjonen.

Som også anslått i kommisjonens delutredning om struktur vil digitaliseringskostnadene ifølge Metier bli vesentlig høyere hvis nåværende domstolstruktur legges til grunn sammenliknet med den strukturen kommisjonen har foreslått, særlig hvis en legger til grunn et middels eller høyt ambisjonsnivå. Jeg mener det vil være uheldig å legge til grunn et lavt ambisjonsnivå, da det ikke vil redusere det digitale etterslepet i domstolene, og samtidig vil opprettholde store forskjeller mellom domstolene.

3.5 Opptak av forklaringer i hovedforhandling

Siden tvisteloven trådte i kraft i 2008, har domstolene hatt plikt til å foreta opptak av forklaringer som gis under hovedforhandlinger i sivile saker, jf. tvisteloven § 13-7 første ledd. En tilsvarende opptakspflicht for straffesaker ble innført i 2018, jf. straffeprosessloven § 23. Det overordnede formålet med lyd- og bildeopptak av parts- og vitneforklaringer er å styrke rettssikkerheten gjennom å sikre forklaringens innhold for ettertiden. Det er også hensynsfullt overfor vitner, som da normalt bare vil måtte avgi forklaring én gang, og det kan bidra til å gjøre behandlingen i lagmannsretten mer effektiv. Lovens unntak om at opptak kan unnlates dersom retten ikke har opptaksutstyr tilgjengelig, er imidlertid i praksis hovedregelen i dag. En av årsakene er manglende bevilgninger til å utstyre landets 400 rettsaler med nødvendig opptaksutstyr. Som konsekvens er Norge det eneste landet i Europa som ikke har notoritet over hva tiltalte og vitnene har forklart i førsteinstans. Det er min mening at dette går ut over både rettssikkerhet og effektivitet i domstolene. Det tiltaket det haster mest med å gjennomføre på det digitale området, er å skaffe til veie nødvendig utstyr og nødvendige systemer for å kunne utføre denne lovpålagte oppgaven.

Det har siden 2016 pågått et prøveprosjekt knyttet til opptak av lyd og bilde av forklaringer fra hovedforhandlingen i tingretten, og med etterfølgende gjenbruk av forklaringene i lagmannsretten.⁷ Ordningen gjelder både sivile saker og straffesaker. Prosjektet startet opp med Nord-Troms tingrett og Hålogaland lagmannsrett som deltakere. Med virkning fra juni 2019 ble prøveprosjektet utvidet til også å omfatte Jæren tingrett og Gulating lagmannsrett.

3.6 Brukerforventninger

Tjenestene domstolene tilbyr, må utvikles aktivt i takt med de muligheter ny teknologi skaper. Den teknologiske utviklingen har allerede endret brukernes forventninger til domstolene. Dette har sammenheng med at publikum over tid har blitt vant med avanserte digitale løsninger både hos private og offentlige aktører. Når for eksempel skatteetaten, Statens lånekasse for utdanning, NAV og en rekke aktører i advokatbransjen digitaliserer sine tjenester, skapes det forventninger om at domstolene gjør det samme.

Fremtidens brukere av domstolenes tjenester vil forvente at saksbehandlingen er effektiv, at rettsavgjørelser holder høy faglig kvalitet, og at tjenestene domstolene tilbyr, er brukervennlige. Å ta i bruk ny teknologi og nye digitale tjenester kan gjøre det lettere for domstolene å imøtekomme disse forventningene. Om få år vil det kanskje være slik at brukerne av domstolene ikke vil ha tillit til rettsavgjørelser dersom dommeren ikke har benyttet en form for beslutningsstøtte basert på kunstig intelligens eller andre saksstøttende tjenester.

---

⁷ Norges domstoler, *Nå skal opptak i retten prøves ut*, 2016, tilgjengelig på www.domstol.no.

4 Digitale transformasjoner og muliggjørende teknologier

4.1 Digital transformasjon

Offentlige midler bør benyttes slik at de gir mest mulig nytte for innsatsen. Ønsket om å effektivisere arbeidsprosesser og forbedre kvaliteten på tjenester gjelder for alle virksomheter som finansieres med fellesskapets midler, også domstolene. I den norske digitaliseringsstrategien for offentlig sektor for perioden 2019–2025 er det et klart uttrykt mål å bidra til en «digital transformasjon», slik at det blir mulig i praksis å utnytte de ulike fordelene som ligger i endrede arbeidsprosesser.⁸

Digitalisering handler i bred forstand om å bruke teknologi til å understøtte, forenkle og effektivisere arbeidsprosesser med digitale løsninger. En digital transformasjon er en mer omfattende prosess, der virksomheten endrer hvordan den utfører sine oppgaver, tilbyr bedre tjenester, jobber mer effektivt eller skaper helt nye tjenester med digital teknologi som hjelpemiddel. Digital transformasjon innebærer en grunnleggende endring i hvordan virksomheten opererer, og hvordan den leverer verdi til sine brukere. Også i et slikt perspektiv må hensyn til rettssikkerhet, personvern og tilgang til domstolene ivaretas fortløpende.

Digital transformasjon vil få betydning for utforming av prosesslovgivningen. Dersom arbeidsprosessene skal endres og eventuelt automatiseres, må lovgivningen i større grad enn i dag være teknologinøytral eller teknologifremmende. I utgangspunktet er regelstyrte oppgaver egnet for digitalisering og automatisering, men å anvende rettsregler innebærer som regel et betydelig innslag av faglige vurderinger og skjønn. Systematisering av skjønn ved digitale verktøy kan imidlertid føre til forbedrede rettsprosesser ved at skjevheter i skjønnsutøvelser kan oppdages og korrigeres.

Jeg tar utgangspunkt i at en del sentrale prinsipper må være førende for en digital transformasjon av domstolene:⁹

i. Formålet med digital transformasjon er forbedring av domstolenes tjenester

Digital transformasjon må konsentreres om hvordan domstolene kan løse sitt samfunnsoppdrag på nye og bedre måter enn i dag. Formålet med å endre arbeidsprosesser er i første omgang å styrke rettssikkerhet og kvalitet, gjøre domstolene mer tilgjengelige for brukerne og å kunne arbeide mer effektivt. Teknologi er et middel for å oppnå dette, og brukerorientering er sentralt som virkemiddel i endringsprosessen.

Brukerne av domstolene må involveres ved utvikling av de digitale løsningene. Brukerne forventer at tjenester, informasjon og løsninger er tilpasset deres behov. Etersom brukerne er en sammensatt gruppe som omfatter både profesjonelle aktører og en rekke andre, er det viktig at de ulike brukergrensesnittene er tilpasset de forskjellige aktørene. Dette er særlig sentralt i utviklingen av løsninger for skriftlige og digitale rettsprosesser. Digitaliseringen av domstolene kan muliggjøre mer tilpassede løsninger overfor ulike brukergrupper, eventuelt ulike løsninger i ulike sakstyper. Man kan også ved gode digitale løsninger legge til rette for økt bruk av selvprosederende parter der det er ønskelig, noe som for eksempel kan være aktuelt for små tvister.

ii. Datautnyttelse

---

⁸ <https://www.regjeringen.no/no/tema/statlig-forvaltning/ikt-politikk/digitaliseringsstrategi-for-offentlig-sektor/id2612415/>

⁹ Kommunal- og moderniseringsdepartementet, *Digitaliseringsstrategi for offentlig sektor 2019–2025*.

Statistiske analyser av data med høy detaljeringsgrad kan bidra til å gi økt forståelse av og innsikt i både selve rettsprosessen, den dømmende virksomhet og brukeratferd. Denne kunnskapen kan brukes til å effektivisere interne arbeidsprosesser, forenkle samspillet mellom domstolene og brukere av retten, gi mer brukertilpassede tjenester og bidra til riktige rettsavgjørelser og en mer enhetlig rettspraksis. Løsningene bør åpne for gjenbruk av informasjon som brukerne har oppgitt eller innrapportert. Videre bør det være lett å sammenstille informasjon om brukerne fra forskjellige interne eller eksterne kilder.

iii. Samarbeid på tvers

Løsningene domstolene tar i bruk, bør koordineres med løsningene til andre institusjoner i justissektoren. Domstolene er ofte part i prosesser som initieres og slutføres i andre virksomheter.

4.2 Innledende om muliggjørende teknologier

«Muliggjørende teknologier» er blitt en vanlig betegnelse på teknologier og digitale tjenester som gjør det mulig å endre arbeids-, produksjons- og kommunikasjonsprosesser. Det er en samtidig utvikling i flere av disse teknologiene som gir den sterke endringskraften som ligger i digital transformasjon.

Organisering gjennom digitale plattformer, stordataanalyse, visualiseringsteknologi og kunstig intelligens er eksempler på teknologier som kan bidra til å løse noen av utfordringene domstolene står overfor, både på kort og lang sikt.

For at en skal kunne utnytte potensialet som ligger i slike teknologier til å forbedre arbeidsprosesser radikalt, må en først ha en grunnleggende arkitektur for systemene innen justissektoren på plass. Dette handler derfor ikke bare om isolerte teknologier som kan tas i bruk, men like mye om å skape helhetlige plattformløsninger som kan inngå i større økosystemer, hvilket også vil være i tråd med intensjonene i regjeringens digitaliseringsstrategi.¹⁰

4.3 Digitale plattformer

4.3.1 Digital infrastruktur for domstolene

Digitale plattformer kan forstås som infrastruktur som muliggjør transaksjoner og verdiskapende aktiviteter mellom ulike parter. I faglitteraturen er det ingen etablert konsensus om hva en plattform er. Termen brukes både i organisasjonsteori, i økonomisammenheng, som betegnelse på teknologiske løsninger og i omtale av nye forretningsmodeller.

Analysen viser at plattformer er i ferd med å bli den foretrukne infrastrukturen for organisering av arbeid fordi de har lavere koordinerings- og transaksjonskostnader enn mer tradisjonelle hierarkiske organisasjonsformer.¹¹ I tillegg utnytter de nettverkseffekter både på tilbyder- og brukersiden av plattformen og på tvers av de ulike gruppene som samhandler gjennom dem. Dette fører til at brukerne skaper fordeler for hverandre.

---

¹⁰ <https://www.regjeringen.no/no/tema/statlig-forvaltning/ikt-politikk/digitaliseringsstrategi-for-offentlig-sektor/id2612415/>.

¹¹ Arne Krokan, *Deling, plattform, tillit: perspektiver på delings- og plattformøkonomi*, 2018.

Plattformer er mer generelt studert ut fra en rekke ulike perspektiver, både på makro- og mikronivå.¹² Det er særlig fire trekk som fører til økt plattformisering i både offentlig og privat sektor:

- utvikling i retning av stadig mer uttrekk og bruk av data for analyseformål
- utvikling av nye typer kontrakter og skreddersydde tjenester
- utvikling av stadig mer personifiserte og individualiserte tjenester
- en kultur for kontinuerlige eksperimenter med brukere, for eksempel i form av A/B-tester¹³

Plattformiseringen av samfunnet endrer tilgang til og bruk av data også i offentlig sektor, og vi ser en utvikling der tjenester, både private og offentlige, kobles sammen på tvers av organisatoriske grenser. Et godt eksempel på dette er tjenesten «samtykkebasert lånesøknad», som ble til i et samarbeid mellom skatteetaten, Brønnøysundregistrene og Finans Norge, der data fra alle parter bidrar til at søkere av boliglån slipper å sende inn dokumentasjon på inntekt, formue, skattemelding etc., fordi disse dataene hentes fra respektive registre.¹⁴ Den samfunnsøkonomiske gevinsten av dette prosjektet er beregnet til 12 milliarder kroner over en tiårsperiode.

Domstoladministrasjonen har planer om å gjøre saksbehandlersystemet Lovisa om til en plattformløsning.¹⁵ I tillegg til at dette vil forenkle og forbedre saksbehandlingen i domstolene vil en slik løsning gjøre det mulig å bruke data fra systemet til analyser som det i dag er både vanskelig, dyrt og tidkrevende å gjennomføre. Med dagens Lovisa kan en for eksempel ikke si noe om hva som er de «vanligste» sakene i norske domstoler, eller på en enkel måte bruke data fra systemet som indikatorer på kvalitet eller effektivitet i domstolene.

Det landet som antakelig har kommet lengst når det gjelder denne utviklingen innen domstolsektoren, er Kina. Der har en tatt i bruk en rekke plattformløsninger som gir tilgang til data, som igjen gjør at en kan tilby bedre og mer effektive støttesystemer for ulike formål. Med tilgang til data fra plattformene har Kina tatt i bruk systemer for «automatic judgment drafting» (forslag til dom) og «automatic errors correcting in the judgement» (kvalitetssikring av rettsavgjørelser).¹⁶ Systemene tar automatisk opp lyd og bilde og gjør dette tilgjengelig for domstollederne i sanntid. I tillegg kan en gjennom *China Trials Online*, som er del av plattformløsningen, sende direkte fra rettsaker til allmennheten.

Ved hjelp av plattformløsningene har Kina også etablert «Beijing Internet Court», en hybridløsning der brukerne kan legge inn saker for vurdering av domstolene.¹⁷ Når en sak er lagt inn sammen med nødvendig dokumentasjon, vurderes den av en dommer, der utfallet enten blir at den avvises, eller at den tas inn i domstolene for behandling. Behandling skjer da med en dommer og de to partene via videokonferansesystemer.¹⁸

---

¹² Se spesielt Zuboff, S. (2019). *The Age of Surveillance Capitalism – The Fight For a Human Future At the New Frontier of Power*. London: Profile Books og Srnicek, N. (2017). *Platform Capitalism*. Polity.

¹³ Dette er tester der en for eksempel kan teste effekter av små endringer i skjermbilder etc.

¹⁴ Altinn, Samtykkebasert lånesøknad, tilgjengelig på www.altinn.no.

¹⁵ Domstoladministrasjonen, *IT-plan for domstolene 2020–2022*.

¹⁶ <https://www.chinajusticeobserver.com/a/how-chinese-e-justice-works>.

¹⁷ <https://english.bjinternetcourt.gov.cn/>. Se også White Paper

<https://www.chinadaily.com.cn/specials/WhitePaperontheApplicationofInternetTechnologyinJudicialPractice.pdf>

¹⁸ Se video av hvordan det fungerer, her: https://english.bjinternetcourt.gov.cn/2019-05/09/c_158.htm.

For å forenkle arbeidsprosesser, øke sikkerheten og bedre senere tilgang til data tar en i Kina også i bruk tale-til-tekst-funksjonalitet.¹⁹ Tale i videoene blir automatisk transformert til tekst, som igjen analyseres og blir grunnlag for mer strukturerte data. Systemene kan også oversette tekst fra for eksempel kinesisk til engelsk i sanntid.

Som sikkerhetsmekanisme brukes også ansiktsgjenkjenningsteknologi, noe som for øvrig er svært utbredt i Kina ellers også, blant annet gjennom bruk av Kinas «sosiale poengsystem».²⁰

Med utgangspunkt i fleksible plattformløsninger er en i Kina i ferd med å bygge en ny type rettssystem der kunstig intelligens vil ta hånd om typiske rutineoppgaver, mens de menneskelige ressursene hovedsakelig brukes der det kreves spesiell ekspertise og vurdering av mer spesielle saksforhold gjennom skjønn. Kinesiske myndigheter anslår at 80 prosent av dagens arbeidsoppgaver kan tas over av teknologi, mens de siste 20 prosentene vil kreve behandling av mennesker.

Det er stor forskjell på rettspraksis i rettssystemene i Kina og Norge, og forståelsen av rettssikkerhet er ulik. Eksempelene er ikke tatt med for å legitimere det kinesiske rettssystemet, men for å vise hva som er mulig gitt dagens tilgang til teknologi innen kunstig intelligens.²¹

Jeg anbefaler at arbeidet med plattformisering forseres, og at det tilføres ressurser i sektoren slik at en blir i stand til å utvikle gjennomgående løsninger for hele straffesakskjeden. Slike løsninger vil gi økt kvalitet og effektivitet i domstolene og på sikt bidra til opprettholdelse av domstolenes omdømme.

En forutsetning for å kunne gjøre slike endringer er at det også gjennomføres gjennomgående arbeidsprosessanalyser slik at en får et oppdatert bilde av hvilke oppgaver som bør ligge til de enkelte partene, hva resultatet av arbeidet de gjør, er, og hva som skal leveres videre i kjeden. Et slikt utviklingsarbeid må derfor gjennomføres i et samarbeid mellom organene som har roller i straffesakskjeden.

4.3.2 Nettbasert tvisteløsning

Med økt grad av skriftlighet og uten fysisk hovedforhandling er nettbasert tvisteløsning et digitalt tiltak som flere land ser på. Nettbasert tvisteløsning kjennetegnes ved at bevis, saksinformasjon og argumenter sendes til domstolen via en digital plattform. Dommere avgir sin avgjørelse gjennom den samme plattformen. Tanken er at det kan bidra til økt effektivitet, reduserte kostnader og gi økt tilgang til tvisteløsning. Det er derfor grunn til å tro at tvisteløsning på nett vil bli mer vanlig – enten det er innfor domstolene eller i konkurranse med domstolene.

Det er flere eksempler på offentlige løsninger for ODR (*online dispute resolution*) som fremstår som vellykkede. For det første har man EUs klageportal for forbrukersaker, som ble etablert i 2016. Både næringsdrivende og forbrukere kan legge inn klager via denne plattformen, og den kan benyttes i grenseoverskridende forbrukersaker hvor varen eller tjenesten er kjøpt på nettet. Dette er en portal som henviser videre til nasjonale løsninger.

Et annet eksempel er den digitale domstolen for småkravssaker i den canadiske provinsen British Columbia (The British Columbia Civil Resolution Tribunal). Den behandler også saker knyttet til bilrelaterte skader og ulykker samt noen eiendomstvister. Sentralt i denne

---

¹⁹ <https://www.chinajusticeobserver.com/a/big-data-ai-and-chinas-justice-heres-whats-happening>.

²⁰ https://en.wikipedia.org/wiki/Social_Credit_System.

²¹ Se <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13600834.2017.1269873> for en analyse av hvordan Kina arbeider med blant annet nettbaserte tvisteløsninger.

løsningen er at det legges opp til forhandling mellom partene og eventuelt mekling før det eventuelt er aktuelt med en avgjørelse. Det pekes på at et tribunal nok har mer likheter med norske forliksråd eller tvisteløsningsnemnder enn med de alminnelige domstolene.

Også domstolene i England og Wales er i ferd med å etablere nettbaserte domstoler for enkelte enkle prosesser som ledd i en større domstolsreform.

Et mindre vellykket eksempel var et initiativ i Nederland for husleie, gjeldssaker og skilsmisser. Det startet opp i 2014, men ble i 2017 nedlagt fordi det ikke var finansielt bærekraftig. Det var for få parter som valgte løsningen.²²

Internasjonalt har tvisteløsning på nett særlig vært drevet frem av den sterke veksten innen elektronisk handel. Mye av handelen foregår over landegrensene, og økningen i både handel og påfølgende tvister har oversteget de enkelte landenes evne og kapasitet til å håndtere denne typen konflikter. Både eBay, Amazon og Alibaba tilbyr derfor slike tvisteløsninger. eBays online tvisteløsning anses som den best utviklede. De prosesserer årlig data knyttet til over 150 millioner brukere og 800 millioner objekter for ulike analyser, deriblant konfliktløsning. En regner med at eBay gjennom disse systemene løser over 60 millioner tvister årlig, og at disse løsningene har stor betydning for eBays omdømme og brukernes tillit til tjenesten.²³

Nettbasert tvisteløsning er kjent fra norske tvisteløsningsorganer, selv om det ennå ikke er innført i domstolene. Eksempler på dette finner man i enkelte domstolliknende tvisteløsningsorganer i forvaltningen, slik som Klagenemnda for industrielle rettigheter (KFIR).

Nettbaserte tvisteløsninger kan bidra til økt tilgjengelighet for brukerne. Ettersom bruken av digitale løsninger er økende ellers i samfunnet, både i næringslivet og i offentlige etater, herunder domstolliknende tvisteløsningsorganer, kan det være en reell risiko for at fravær av liknende løsninger i domstolene vil kunne oppleves som en stor mangel for brukerne. For yngre personer som har vokst opp med digital teknologi, vil ikke bare papirbasert saksbehandling være fremmed; også dagens behandling av tvister gjennom fysisk oppmøte i retten vil fort være i utakt med løsningene brukerne ellers er vant til. Det gjelder selv om det tas i bruk elektroniske hjelpemidler underveis i rettsmøtet.

Man kan ved nettbaserte løsninger redusere ulempene med geografisk avstand til domstolene. Det kan også gjøre det enklere for innbyggere som av andre grunner har vanskeligheter med å møte i en domstol. Men man må være oppmerksom på at digitale løsninger også kan være et hinder for noen. En part må ha tilgang til digitale hjelpemidler og ikke minst en forståelse av hvordan man skal bruke de digitale løsningene. I nettbaserte tvisteløsningssystemer er det derfor ofte bygget inn elementer som veileder brukerne gjennom systemet.

4.3.3 Nettbasert straffeprosess

Domstolene behandler årlig svært mange saker der sakens fakta og skyldspørsmål er erkjent av partene, og hvor det ikke vil være avvikende synspunkter mellom partene ved den skjønnsmessige vurderingen. Enkelte norske advokatkontorer tilbyr i dag digitale tjenester som viser hvilke straffer som er vanligst i ulike typer saker. Nettsiden *Straffekalkulator.no*²⁴ kan angi hva straffen normalt vil bli i ulike tilfeller av fartsovertredelser og promillesaker, i hvilke situasjoner det gis bøter, hva størrelsen på boten er, hvilke vilkår som fører til ubetinget fengselsstraff, og hvor lang straff som vanligvis gis ved overtredelse av ulike

---

²² Maurits Barendrecht, *Rechtwijzer: Why online supported dispute resolution is hard to implement*, 2017.

²³ Michael Ferrence, «The new handshake: Online dispute resolution and the future of consumer protection», *Arbitration Law Review*, vol. 11, 2019.

²⁴ Fagansvarlig for Straffekalkulatoren er advokat John Christian Elden og advokat Odd Rune Torstrup.

lovbestemmelser. Nettsiden angir at tjenesten er opprettet for å gjøre strafferetten tilgjengelig for folk flest, for at det skal være enkelt å forstå hva som er rett og galt i samfunnet, og hvilke reaksjoner brudd på lover og regler fører med seg.

I beskrivelsen av straffekalkulatoren angis følgende:

«Det er kun domstolene som har myndighet til å idømme noen straff. Ved pådømmelsen tar domstolene i betraktning alle relevante individuelle forhold i den enkelte sak, og forsøker å komme frem til den korrekte reaksjonen i saken. Straffeloven § 77 og [§] 78 lovfester sentrale straffutmålingsmomenter som domstolene særlig vil vektlegge i den enkelte sak. Strafferetten er i kontinuerlig utvikling, og kanskje i særlig grad straffenivået og reaksjonstype. Dette kan i ytterste konsekvens medføre at Straffekalkulatoren viser et resultat som ikke harmonerer med de nyeste rettskilder. Straffekalkulatoren har naturligvis som målsetning og alltid [sic] reflektere det korrekte normalstraffnivået, men som det fremgår ovenfor vil det kunne være individuelle forhold i den enkelte sak som medfører at straffen skal avvike fra normalstraffnivået.»²⁵

De samme forholdene som taler for å ta i bruk nettbaserte tvisteløsninger, vil også kunne tale for å ta i bruk nettbaserte straffeprosesser i oversiktlige straffesaker, slik som nevnt ovenfor. En måte å gjennomføre slike saker på er ved å fremstille sakens fakta systematisk og angi det rettslige grunnlaget for straff samt straffutmåling i tidligere tilsvarende saker. En slik tjeneste kan for eksempel gjøres tilgjengelig gjennom Altinn, på samme måte som skatteetatens tjenester også er tilgjengelige der. Ved en robotisert straffeprosess kan tiltalte i de aktuelle tilfellene få valget om å avslutte saken ut fra påstand om straff som er kunngjort gjennom tjenesten, eller å få saken løst gjennom tradisjonelle prosesser i domstolene.

Et system for å håndtere en slik løsning trenger ikke å være særlig teknologisk avansert og kan i første omgang utvikles ved bruk av beslutningstrær. Med tilgang til erfaringsdata vil en også kunne utvikle løsninger basert på nevralt nett, noe som kan være en fordel med tanke på å fange opp eventuelle endringer i rettspraksis. Dette forutsetter imidlertid utvikling av en hensiktsmessig plattformløsning slik at nødvendige data automatisk blir tilgjengelige.

I dag avgjøres de fleste straffesaker utenfor rettssystemet, typisk gjennom forelegg fra politiet. Ved vurderingen av nettbasert løsning i straffesaker må det derfor avveies om en mer hensiktsmessig løsning ville være å overføre ytterligere avgjørelseskompetanse til politiet. Imidlertid tilsier rettssikkerhetshensyn at ilegging av fengselsstraff bør være forbeholdt domstolene. Gjennom en nettbasert løsning kan dette skje effektivt, og på sikt vil erfaringer kunne vise om det er grunnlag for å utvikle en mer avansert tjeneste bygget på nevralt nett, der det kan tas hensyn til flere individuelle faktorer. Kommisjonen kommer nærmere tilbake til innholdet i begrepet «nevrale nett».

4.4 Stordata og kunstig intelligens

4.4.1 Kunstig intelligens

I regjeringens strategi for kunstig intelligens defineres kunstig intelligens slik:

«Kunstig intelligente systemer utfører handlinger, fysisk eller digitalt, basert på tolkning og behandling av strukturerte eller ustrukturerte data, i den hensikt å oppnå et gitt mål. Enkelte

---

²⁵ Se www.straffekalkulator.no.

kunstig intelligens-systemer kan også tilpasse seg gjennom å analysere og ta hensyn til hvordan tidligere handlinger har påvirket omgivelsene.»²⁶

Blant fagfolk er det ulike oppfatninger av hva kunstig intelligens er, men en enkel måte å forstå fenomenet på er å tenke seg at en lager systemer som er i stand til å etterlikne hjernens måte å løse oppgaver på. Den kanskje viktigste forutsetningen for at vi mennesker er gode til løse oppgaver, er at vi kan lære, og at vi kan endre responsmønster når vi har fått ny informasjon, ny kunnskap eller ny innsikt. Det mest spesielle med kunstig intelligens er derfor at den består av komponenter som kan «lære», og som kan endre seg selv som følge av lærdommen og dermed utføre oppgaver som den ikke er direkte programmert for å gjøre. En arbeider altså for å finne løsninger som ikke er forhåndsprogrammert i systemet, og som tar hensyn til eventuelle endringer i forutsetninger for oppgaven som kan oppstå. En spesiell menneskelig egenskap er også evnen til å glemme og evnen til avlæring. Hvis vi ikke hadde hatt disse egenskapene, ville det vært vanskeligere å fremme for eksempel likestilling i samfunnet ut fra endrede verdisyn.²⁷ Evnen til å glemme og evnen til avlæring er foreløpig dårlig utviklet i systemer basert på kunstig intelligens.

En skiller ofte mellom «generell» og «smal» kunstig intelligens, der generell kunstig intelligens refererer til systemer som kan løse alle mulige utfordringer omtrent slik mennesker gjør. Slike systemer finnes ikke i dag. Smal kunstig intelligens finnes imidlertid på en rekke områder. Dette er systemer som løser én enkelt utfordring. I tillegg skiller en også mellom sterk og svak kunstig intelligens, som representerer skillet mellom å være intelligent og ha en bevissthet om det, og å opptre intelligent i en bestemt situasjon. I dag har vi stort sett bare tilgang til smal og svak kunstig intelligens.

Kunstig intelligens består av datasystemer som er bygd opp av en rekke algoritmer. En algoritme kan forstås som en oppskrift, et sett regler eller prosedyrer som tas i bruk for å løse et bestemt problem, eller som et sett av instruksjoner som er designet for å løse en bestemt oppgave. I stedet for at vi programmerer datamaskinene til å finne bestemte løsninger, slik vi gjør når vi for eksempel lager et regnskapssystem, har en utviklet systemer som finner løsninger uten at de er direkte programmert til det. Den mest kjente måten dette foregår på, er ved hjelp av maskinlæring. Slike løsninger brukes blant annet til automatiske oversettelser, til analyse av bilder, til å skape tekster, musikk, bilder etc.

«Maskinlæring» er en betegnelse på en rekke algoritmer som løser oppgaver på ulike måter. Noen av de mest brukte algoritmene i kunstig intelligens forutsetter at en kan trene algoritmene på datasett der en vet «svaret» på det spørsmålet som stilles.

Disse algoritmene bygger i stor grad på nevralt nett, som er en metode inspirert av måten hjernen utvikler ny kunnskap på ved at nevroner kobles sammen i stadig mer komplekse mønstre. Det spesielle med nevralt nett er at analysene gjøres gjennom flere «lag», der hvert lag har én spesiell oppgave. Når det blir mange lag i slike analyser, snakker en om «dyp læring».

For å trene algoritmene trenger en store datamengder, og det har en i dag tilgang til på stadig flere fagfelt. I EU har en for eksempel oversatt rettsdokumenter til 24 ulike språk og skapt en unik base for å trene algoritmene til å mestre oversettelsesoppgaver.²⁸

---

²⁶ Kommunal- og moderniseringsdepartementet, *Nasjonal strategi for kunstig intelligens*, 2020.

²⁷ <https://portalderevistas.ufv.es/index.php/rije/article/download/593/573>.

²⁸ https://ec.europa.eu/info/resources-partners/machine-translation-public-administrations-etranslation_en.

Kunstig intelligens er et av de områdene der teknologiutviklingen skjer raskest, fordi forskere og utviklere samarbeider og deler innsikt på helt andre måter enn det som var mulig tidligere. Samtidig er også veien fra utvikling til bruk stadig kortere, noe som ble demonstrert da et team våren 2020 skapte «a deep learning algorithm using CT images to screen for Corona Virus Disease» på bare noen få uker.²⁹ En kunstig intelligens-algoritme fra det kanadiske selskapet BlueDot, som har bygd en plattform som bruker maskinlæringsalgoritmer til å kartlegge og predikere spredning av sykdom basert på analyser av medieoppslag, rapporterte allerede 30. desember 2019 at en lungebetennelse som ikke var av den vanlige typen, hadde oppstått rundt et marked i Wuhan i Kina.³⁰ Dette skjedde over en uke før WHO informerte om hendelsene, og det viser at teknologi igjen kanskje er løsningen på utfordringer vi står overfor som vi ikke greier å håndtere politisk eller ved hjelp av tradisjonelle økonomiske styringsmekanismer.³¹

Kunstig intelligens tas i bruk på de fleste samfunnsområder, og i den norske nasjonale strategien for kunstig intelligens³² omtales EUs *Program for et digitalt Europa* (DEP). Der heter det at «ressursene i programmet skal settes inn der de antas å gi størst effekt – på områder som helse, justis, forbrukervern og offentlig forvaltning». Bruk av kunstig intelligens i domstolene er dermed allerede på EUs agenda.

Et av de mest aktuelle bruksområdene for kunstig intelligens i domstolene er automatiske oversettelser. Hovedregelen er at staten dekker kostnadene ved tolk og oversettelser av dom i straffesaker der tiltalte ikke forstår norsk.³³ Kostnader ved tolking og oversettelser i norske domstoler er på over 100 millioner kroner årlig,³⁴ en kostnad som kan reduseres betydelig ved å ta i bruk maskinbaserte oversettelsestjenester. En utfordring ved dagens praksis med bruk av tolk og oversettere er at ikke rettsforhandlingene, og dermed heller ikke tolkingen, tas opp. Det er heller ikke noen form for kvalitetskontroll på tolking i retten eller på oversettelse av dokumenter, og det stilles ikke formelle krav til utdanning og eller sertifisering av tolker og oversettere som kan benyttes av domstolene – utover generelle retningslinjer om at best kvalifiserte tolk etter et kvalifikasjonssystem skal benyttes. Den manglende kontrollen ved tolkingen kan føre til feil som ikke oppdages, og dermed dårligere rettssikkerhet.

Automatiske oversettelser ble først tilgjengelig for allmennheten i 1997 gjennom tjenesten *Babel Fish*. Dette var et system som var basert på grammatiske regler som hadde tilgang til en ordbok, noe som fungerte bare måtelig bra. I 2007 introduserte Google tjenesten *Translate*, som var basert på en statistikkmodell der systemet hadde tilgang til store tekstkorpus som kunne brukes til å regne ut hvor sannsynlig det var at en bestemt oversettelse ville være korrekt. Dette fungerte mye bedre enn de grammatisk baserte systemene, men det store

---

²⁹ Hentet 01.06.2020 fra <https://www.medrxiv.org/content/10.1101/2020.02.14.20023028v5>.

³⁰ Hentet 01.06.2020 fra <https://diginomica.com/how-canadian-ai-start-bluedot-spotted-coronavirus-anyone-else-had-clue>.

³¹ Hentet 01.06.2020 fra <https://www.wired.com/story/ai-epidemiologist-wuhan-public-health-warnings/> Algoritmen BlueDots prediktive evne baserer seg på at den samler data om 150 ulike sykdommer og syndromer over hele verden ved å gjøre søk hvert 15. minutt. Den søker både gjennom offisielle helsedata og rapporteringer og gjennom over 100 000 artikler på 65 språk hver eneste dag. Tilsvarende systemer kan tas i bruk i domstolene der det er behov for å gå gjennom store dokumentmengder for å identifisere bestemte momenter i ulike saker.

³² *Nasjonal strategi for kunstig intelligens*, 2020, tilgjengelig på www.regjeringen.no.

³³ Torstein Frantzen, «Rettspråket er norsk», *Lov og Rett*, 2018.

³⁴ Tallet 100 millioner kroner bygger på opplysninger gitt av Domstoladministrasjonen i møter med Domstolkommisjonen.

gjennombruddet i oversettelsesteknologi kom først i 2016–2017, da Google tok i bruk nevrale nett av algoritmer i oversettelsene.

Fordi en får tilgang til stadig mer oversatt tekstmateriale (korpus) på flere språk, forbedres kvaliteten på tjenester svært raskt. I en analyse av kvalitet på oversatte tekster fant lesere av skjønnlitteratur at om lag en tredel av setningene i maskinoversatte tekster i romaner var minst like gode som tekster oversatt av profesjonelle translatører,³⁵ og erfarne oversettere mener også at disse tekstene ikke er mindre kreative enn tekster oversatt av mennesker.³⁶ Derfor tas slike tjenester i bruk på stadig flere områder i både privat og offentlig sektor.

I EU er det en rekke initiativ som bidrar til å utvikle oversettelsestjenester. ELITR, *European Live Translator*, er et program med mål om å utvikle effektive og pålitelige tjenester for automatisk talegjenkjenning (tale-til-tekst), automatisk oversettelse av tale og tekst og automatisk genererte referater av møter.³⁷ Rene oversettelser av dokumenter gjøres allerede maskinelt ved hjelp av *eTranslation*, som oversetter til og fra alle språk i EU, og Det europeiske patentverket (European Patent Office) har lansert en mer spesialisert tjeneste gjennom *Patent Translate*, som bygger på Googles teknologi.³⁸

Mye av forskningen som omhandler maskinoversettelser i rettsvesenet, bygger på empiriske studier som i hovedsak er gjort før en tok i bruk de nyeste teknologiene basert på dyp læring, og er derfor lite relevante når en skal vurdere kvalitet på og mulig bruk av slike systemer i dagens og fremtidens rettsvesen.³⁹ Situasjonen i dag er at tjenester basert på nevrale nett forbedres svært raskt, og vi kan forvente at automatiske oversettelser av både tekst og tale i løpet av de nærmeste årene vil være fullt på høyde med oversettelser gjort av mennesker.

En annen mulig, men mer kontroversiell bruk av kunstig intelligens i domstolsektoren er knyttet til bruk av prediktive modeller. Dette er modeller som har som formål å kunne angi sannsynlighet for fremtidige hendelser basert på historiske data. I USA har slike modeller i lang tid vært brukt som beslutningsstøtte i for eksempel spørsmål om prøveløslatelse. Flere stater har gjort bruk av algoritmen COMPAS (*Correctional Offender Management Profiling for Alternative Sanctions*) for å vurdere sannsynligheten for tilbakefall i saker som omhandler prøveløslatelse. Algoritmen kommer fra et privat selskap, og det er ikke allment kjent hvordan den fungerer, men den gir korrekte estimater i om lag 70 prosent av tilfellene.⁴⁰ Ifølge en studie fra 2018 gir algoritmen like gode estimater for fremtidige tilbakefall som et panel bestående av 20 personer som vurderte de samme sakene.⁴¹

Algoritmen gir korrekte råd i omtrent to tredeler av tilfellene, men hva med tilfellene der den tar feil? Det kan være to typer feil den gjør: enten å gi falskt positive resultater eller å gi falskt negative resultater. Falskt positive resultater innebærer at algoritmen feilaktig vurderer en person som høyrisikabel, mens falskt negative resultater innebærer at en undervurderer risikoen en person faktisk utgjør.

En av de største utfordringene ved slike algoritmer er at de gjenskaper systematiske skjevheter i tidligere praksis, slik som at det i USA har vært systematiske forskjeller i straffeutmåling

---

³⁵ <https://arxiv.org/pdf/1801.04962.pdf>.

³⁶ <https://prosa.no/artikler/essay/maskinomsetjing-utfordringar-og-moglegheiter>.

³⁷ <https://elitr.eu/the-project/>.

³⁸ <http://www.iprhelpdesk.eu/news/epos-patent-translate-new-service>.

³⁹ Se f.eks. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1369118X.2020.1776370>.

⁴⁰ Dette eksempelet er gitt en omfattende fremstilling i Fry, H. (2020). *Hallo verden: Hvordan være menneske i en verden styrt av datamaskiner*. Font forlag.

⁴¹ Se NOU 2019: 17 *Domstolstruktur*, pkt. 8.2.5.

basert på faktorer som etnisitet, kjønn og inntekt. Domstolkommisjonens egne undersøkelser viser at det er påviselige skjevheter i straffeutmålinger også i Norge, som blant annet har sammenheng med en dommers erfaring og størrelsen på domstolen.⁴²

Kunstig intelligens vil også kunne brukes som beslutningsstøtte i rettsvesenet, noe som vurderes nærmere i neste avsnitt.

4.4.2 Kunstig intelligens som beslutningsstøtte og robotdommere

Det er vesentlige forskjell på kunstig intelligens brukt som beslutningsstøtte for dommere, og robotdommere. Førstnevnte er et digitalt verktøy som gir råd eller anbefalinger til en dommer. Løsningen fatter ikke rettsavgjørelser. En robotdommer er en helautomatisk løsning som teoretisk sett kan erstatte dommere fullt ut.

Det nye med dagens teknologiske utvikling er at en ikke bare robotiserer industrielle og manuelle arbeidsprosesser, men også kunnskapsarbeid. Forskning viser at mennesker er langt dårligere til å ta beslutninger enn hva vi gjerne tror.⁴³ Det er flere grunner til dette. Én grunn er at man gjerne tar beslutninger basert på ulike forventningsskjevheter, som er systematiske avvik fra rasjonelle prosesser. En av de mer kjente er *forventningsbekreftelse (confirmation bias)*. Dette innebærer at man systematisk leter opp informasjon som stemmer med ens eksisterende forventninger, og undertrykker informasjon som er i strid med dette. Dette har betydning også for avgjørelser som treffes i domstolene.

I nær fremtid vil det antakelig finnes gode teknologiske løsninger som kan brukes som beslutningsstøtte for dommere, og som kan bidra til en mer enhetlig rettspraksis. I USA har en i flere sammenhenger tatt i bruk kunstig intelligens som beslutningsstøtte i straffesakskjeden, blant annet gjennom bruk av COMPAS, som er omtalt tidligere. USAs høyesterett har imidlertid uttalt at dommere må bruke verktøyet med varsomhet, og at avgjørelser ikke alene kan begrunnes med programmets anbefalinger, selv om systemets prediksjonsmodell treffer bedre enn de menneskelige vurderingene.

Ifølge en rapport fra European Commission for the Efficiency of Justice er bruk av kunstig intelligens og maskinlæringsbasert beslutningsstøtte mer utbredt i det amerikanske rettsvesenet enn i Europa. Men stadig flere europeiske land tar også i bruk kunstig intelligens.

I Estland planlegger man å ta i bruk en robotdommer i sivile saker der det tvistes om verdier under 75 000 kroner. Prosjektet er ikke ferdig, men tanken er at partene skal laste opp relevant saksinformasjon til en database, og at robotdommeren skal fatte rettsbindende avgjørelser på bakgrunn av en kombinasjon av forhåndsprogrammerte algoritmer og maskinlæring. Estland er ikke det første landet som tar i bruk kunstig intelligens på justisområdet, men det kan bli det første landet der beslutningsmyndighet gis til en maskin. Det bør likevel understrekes at partene har anledning til å anke avgjørelsen, og at saken da vil bli vurdert av en menneskelig dommer.⁴⁴

Kunstig intelligens, og spesielt maskinlæring, er på nåværende tidspunkt ikke uten feil og lyter, men med den utviklingstakten som kunstig intelligens har, er det stor sannsynlighet for at risikoen for feil vil bli vesentlig lavere i løpet av de nærmeste årene. Og kanskje vil det på sikt også bli slik at brukere av domstolene vil kunne ha mindre tillit til avgjørelser som dommerne tar uten bruk av beslutningsstøtte basert på kunstig intelligens, fordi det vil være

---

⁴² Se NOU 2019: 17 *Domstolstruktur*, pkt. 8.2.5.

⁴³ Kahneman, D. (2011). *Thinking, fast and slow*. New York: Farrar, Straus & Giroux.

⁴⁴ <https://www.lexisnexis.ca/en-ca/ihc/2019-06/from-estonian-ai-judges-to-robot-mediators-in-canada-uk.page>.

allment kjent at mennesker lar seg påvirke av utenforliggende faktorer, noe algoritmene ikke gjør. I tillegg vil media og andre etter hvert få enkel tilgang til data fra domstolene som gjør at de – ved bruk av kunstig intelligens – kan etterprøve domstolenes avgjørelser på helt andre måter enn i dag. Slik sett vil domstolenes evne og vilje til å ta i bruk tilgjengelig teknologi kunne ha stor betydning for borgerens generelle tillit til domstolene.

4.4.3 Stordata

I faglitteraturen er det ikke enighet om hva stordata egentlig er, eller hva det innebærer å analysere data som betegnes som stordata (*big data*). Som termen indikerer, handler det om store datamengder, ofte i sanntid, fra ulike kilder og fra flere organisatoriske enheter. Det er vanskelig å si hvor grensen går for hva som betegnes som stordata, men stordata er ofte beskrevet ved tre dimensjoner. Det handler om virkelig store datamengder, ofte med mengder som beskrives i terabytes. Det handler også om data som vanligvis har høy oppdateringsfrekvens, og data som har stor variasjon i form og struktur, og som kan komme fra både interne og eksterne kilder.

Stordata omhandler som oftest noe mer enn bare transaksjonsdata fra interne systemer, slik som data fra trafikk på nettsider, data som angir tid og lokasjon for ulike hendelser, data fra sosiale nettverk og fra «tingenes internett». Dette siste kan være sensorer som inngår i smarthus- og smartbytteknologier, sensorer knyttet til helse- og velferdsteknologi, fra ulike produksjonssystemer eller liknende. Slike data vil i økende grad også bli brukt som dokumentasjon i rettslige tvister og berører derfor domstolene på flere måter.

Noe av den mest interessante bruken av stordata av relevans for domstolene og juridisk sektor finner en i analyser av tekster og tekstdokumenter. Ved hjelp av ulike teknologier kan en trekke ut essensen av slike data og finne ut hva dokumentene faktisk handler om. Slike analyser brukes i dag blant annet til å kategorisere dokumenter, til å avsløre forsikringssvindler, til å bygge profiler over lesere og brukere og til å kartlegge utviklingsmønstre. I domstolene kan de blant annet brukes til automatisk å kartlegge likheter og forskjeller mellom ulike dommere i tilsynelatende «like» saker, noe som åpner for andre måter å kvalitetssikre domstolenes saksbehandling på enn hva som er mulig i dag.

Professor Jon Atle Gulla ved Institutt for datateknologi og informatikk ved NTNU har oppsummert forskjellene mellom tradisjonell dataanalyse og analyse ved hjelp av stordatametodikk i tabell 4.1.⁴⁵

---

⁴⁵ Gulla, J.A. 2017. «Stordata». I *Teknologien endrer samfunnet*. Fagbokforlaget. Tilgjengelig på nett: <https://www.gammel.ntva.no/Teknologibok2017/kap6>.

Tabell 4.1 Tradisjonell dataanalyse og analyse ved hjelp av stordatametodikk

Tradisjonell dataanalyse	Tilnærming med stordata
<i>Ufullstendige data:</i> En transaksjon dokumenteres ved noen hovedfelt, eller et utvalg av transaksjoner analyseres på vegne av alle.	<i>Alle data:</i> Alle tilgjengelige data om transaksjonene lagres, og alle eller et veldig stort utvalg av transaksjoner analyseres.
<i>Rene data:</i> Dataene er veldefinerte, avgrensede og organisert i relasjonelle tabeller og strukturer.	<i>Kaotiske data:</i> Dataene kan være alt fra relasjonelle til helt ustrukturerte og utolkbare.
<i>Deterministiske data:</i> Dataene er normalisert og definert etter klare matematiske og statistiske prinsipper.	<i>Komplekse koblinger:</i> Datasetsene kan inneholde duplikater, overlappende elementer og/eller ufullstendig eller fragmentert informasjon.
<i>Hypotesetesting:</i> En kan systematisk definere og teste hypoteser mot kjente datafelt og sammenhenger.	<i>Eksplorativ utforskning:</i> En må utforske dataene for å avdekke sammenhenger og innsikt som en ikke kjente til fra før.
<i>Tidsforsinkelse i dataanalysene:</i> Dataene må defineres og struktureres før de samles inn og organiseres i henhold til faste strukturer. Analysene gjøres i ettertid.	<i>Sanntidsanalyse av data:</i> Analysene kjøres umiddelbart etter at dataene er samlet inn

Plattformselskaper som Apple, Google og Facebook samler inn ekstremt store mengder data, i prinsippet om alle personer i et samfunn og ikke bare dem som abonnerer på tjenestene deres. Dette omfatter ulike typer data blant annet fra våre smarttelefoner, slik som lokasjonsdata som viser hvor vi er til enhver tid, hvilke apper vi har installert, hvem vi har kontakt med og liknende. NRK har i en undersøkelse vist at slike data også omsettes i markedet, og ved å analysere dem kan en knytte dataene til bestemte personer og deres handlinger, selv om en i utgangspunktet ikke kjenner den aktuelle personens identitet. Ved å følge bevegelsene til enkelte telefoner over tid ble en dermed i stand til å identifisere konkrete personer samt kartlegge bevegelsesmønstre til utvalgte personer i både forsvarsledelsen og helsesektoren.⁴⁶

Ved å kombinere data fra mange kilder, slik en gjør gjennom stordataanalyse, kan en avdekke atferd og atferdsmønstre som det ikke er mulig å oppdage ved hjelp av konvensjonelle analysemetoder. Både tilgangen til slike data og bruken av dem skaper utfordringer med tanke på samfunnssikkerhet og personvern, også i domstolsektoren, og en må anta at denne typen data i nær fremtid også vil bli brukt av ulike parter både i sivile og strafferettslige prosesser eksempelvis for å underbygge hvorvidt handlinger faktisk har funnet sted eller ikke.

Palantir er en plattform som er tatt i bruk innen justissektoren, som gjør bruk av kunstig intelligens til å analysere stordata fra svært mange kilder samt visualisere mønstre i disse dataene. Det er kjent at selskapet gjennom tjenesten Gotham har kapasitet til å hente inn all tilgjengelig informasjon om personer fra både åpne og lukkede kilder. Dette innebærer at en kan gjøre bruk av data fra sosiale medier, tilgjengelige lokasjonsdata, oversikt over kjøretøy og deres bevegelser, e-poster og en rekke andre kilder, samt relasjoner til familie, venner og bekjentskaper, i analysene.⁴⁷

⁴⁶ Hentet 01.06.2020 fra <https://www.nrk.no/norge/xl/norske-offiserer-og-soldater-avslort-av-mobil-1.14890424>.

⁴⁷ https://www.vice.com/en_us/article/ncapqg/300-californian-cities-secretly-have-access-to-palantir.

Selskapet er spesielt kjent for å ha utviklet systemer for «predictive policing», der målet er å kunne forebygge kriminalitet gjennom å estimere når og hvor de neste kriminelle hendelsene vil finne sted. I Norge har Palantir hatt avtaler med politiet og med Tolletaten. Bakgrunnen for avtalen med politiet var behov for å tilfredsstille krav som omhandler internasjonalt samarbeid. Gjennom Palantirs tjenester ble 18 av politiets registre koblet til plattformen, slik at en kunne finne informasjon om ønskede personer ved få tastetrykk uten å måtte gå inn i hvert av registrene for seg.⁴⁸ I tillegg ga tjenesten tilgang til flere millioner fingeravtrykk- og DNA-profiler i både Europa og USA, noe som gjorde at tiden det tok for å finne ut om et fingeravtrykk fantes i andre registre, ble redusert med flere dager. *Politiform* skrev i 2017, i forbindelse med at systemet ble tatt i bruk, at «svensk politi bruker 15 minutter på å søke frem resultater fra 20 EU-land, mens norsk politi må bruke minst fem dager på å få de samme svarene», noe som illustrerer noe av potensialet som finnes i slike systemer.

Politiets avtale med Palantir ble imidlertid avsluttet i 2020, både på grunn av store forsinkelser og mangler knyttet til inngåtte avtaler, og fordi selskapet er kritisert for manglende åpenhet og innsyn, med påfølgende utfordringer knyttet til personvern.⁴⁹ Politidirektoratets prosjektledelse ble også sterkt kritisert, og dårlig ledelse av prosjektet må antakelig ta en del av skylden for manglende resultater.

Selv om slike prediktive modeller ikke er tatt i bruk i norsk rettsvesen, må også norske aktører forholde seg til dem både gjennom internasjonalt samarbeid med land der teknologiene er tatt i bruk, og i saker der partene kan tenkes å bringe denne typen data inn for retten som bevismateriale.

En av utfordringene med denne typen systemer er at de underliggende algoritmene ikke er kjent, og at en derfor ikke kan vite hvorvidt analyser gjort i systemet for eksempel vil gjenspeile systematiske skjevheter fra treningsdataene.

Eksempelet viser noen av utfordringene en står overfor når nye digitale infrastrukturer basert på plattformarkitektur skal utvikles og implementeres. Plattformen skaper stordata, og stordata brukes til å trene maskinlæringsalgoritmer. Derfor «henger alt sammen med alt», og derfor er det spesielt kompetansekrevende å etablere slike tverrgående analysetjenester.

Mye tyder på at det er behov for å utvikle kompetanse for digital transformasjon på mange områder og nivåer i justissektoren, og det blir vanskelig å skape gode løsninger for domstolene uten at en samtidig tar hensyn til de tverrgående perspektivene.

4.5 Visualiseringsteknologi – lyd og bilde

Gode løsninger for lyd og bilde på skjerm kan erstatte vanlige ansikt-til-ansikt-situasjoner og legge til rette for desentrale løsninger.

Utviklingen av ulike fjernløsninger har skutt fart innen mange samfunnssektorer som følge av covid-19-pandemien, og videokonferanseløsninger med ulike tilleggsfunksjoner som dokumentdeling, oppslagstavler, chat, mulighet for gruppesamtaler etc. er i ferd med å bli hverdagsteknologi i stadig flere sammenhenger. Slik teknologi er også forsøksvis tatt i bruk innen domstolsektoren. I perioden 12. mars til 8. juni 2020 deltok om lag 37 000 møtedeltakere i ulike videokonsultasjoner og rettsmøter, og mange domstoler avholdt

---

⁴⁸ <https://www.politiforum.no/nyheter/kan-soke-gjennom-flere-hundre-millioner-fingeravtrykk-i-lopet-av-sekunder/136521>.

⁴⁹ <https://www.politiforum.no/kripos-nyhet-palantir/brastopp-for-prestisjeprojekt/158144> og <https://www.regjeringen.no/contentassets/6cd87c7b37234f37b77c768e0c68be0b/no/pdfs/stm201820190028000ddpdfs.pdf>.

rettssaker og meklingsprosesser digitalt.⁵⁰ Domstolene bør bygge videre på disse erfaringene og kartlegge i hvilke situasjoner fjernmøter fungerer godt, og i hvilke typer saker løsningen svekker rettsopplevelsen eller rettssikkerheten. Et spørsmål som oppstår i den sammenheng, er hvorvidt virtuell eller digital tilstedeværelse på skjerm kan erstatte møter ansikt til ansikt, eventuelt i hvilke situasjoner og under hvilke betingelser dette kan gjøres.

Når en skal vurdere hvordan virtuelle opplevelser fungerer i praksis, ser en gjerne på fenomenene *innlevelse* og *tilstedeværelse*. «Innlevelse» refererer til hvor nær den fysiske virkeligheten en kan komme ved hjelp av denne typen medier, mens «tilstedeværelse» refererer til brukerens subjektive opplevelse av hendelsen. Det ønskelige er at den subjektive oppfatningen av virtuelle virkeligheter er den samme som ved reelle/fysiske virkeligheter.

Forskning på området konkluderer med at det særlig er tre faktorer som virker inn på brukeropplevelsen: opplevelsen av rommet en er del av, at en har skjermer som formidler innholdet naturtro og romlig, gjerne gjennom stereoskopiske 3D-fremstillinger, og at en har god og naturtro lyd. Dette må en ta hensyn til ved valg av løsninger for å utruste rettssaler for digitale fjernprosesser.⁵¹

Selv om dagens alminnelige fjernmøteteknologi kan være tilstrekkelig i mange saker, eksempelvis ved fartsovertredelser og kjøring i påvirket tilstand uten skade for andre, er det grunn til å peke på at en ved å etablere hensiktsmessige infrastrukturer med skjermer som gjør at vi ser personer i naturlig størrelse og med like god lyd som ved ansikt-til-ansikt-kommunikasjon, kan gjenskape de samme opplevelsene av tilstedeværelse som ved fysisk nærhet. Dette gir mulighet for bruk av fjernmøter i flere saker.

I domstolene kan dette utnyttes ved at det opprettes spesielt utstyrte rettssaler som utrustes for å håndtere saker virtuelt. Dette er teknologier som gjør det mulig å kombinere vesentlig større rettskretser med god tilgjengelighet, og som dermed bidrar til å skape et bedre rettstilbud til brukerne selv om en reduserer antall tingretter i tråd med Domstolkommisjonens forslag.

Virtuelle saker kan føres utenfor det alminnelige vernetinget, for eksempel der stor arbeidsmengde ved den lokale domstolen tilsier at saken bør avvikles et annet sted for å sikre en effektiv saksbehandling. Straffesaker der den tiltalte ikke har noen lokal forankring, og det ikke er en fornærmet i saken, kan også være egnet for slike prosesser. Dette kan for eksempel gjelde saker om innførsel av narkotika eller liknende.

Etablering av slike tilbud kan for eksempel skje i samarbeid med kommunene der det kan tilbys lokaler med nødvendig utstyr. På den måten kan en opprettholde et godt desentralisert rettstilbud. Lokalene må være skjermet for å hindre utilbørlig påvirkning av aktørene. Etablering av et slikt tilbud endrer ikke måten en rettsforhandling gjennomføres på, men vil gi mer fleksible, effektive og kvalitativt bedre tjenester i en del sammenhenger.

Et lengre skritt å ta er å etablere domstoler med virtuelle dommere basert på Virtual Reality (VR)-teknologi og kunstig intelligens, slik en har gjort i Kina.⁵² Der kombineres bilder av virkelige dommere med 3D-modeller slik at det lages en dommeravatar som overfor partene fremstår omtrent som en virkelig dommer. Ved utgangen av 2020 kunne slike «dommere» besvare spørsmål som omhandlet 82 ulike typer saker, fordelt på fire saksområder. Eksempelet viser at slike tjenester er teknisk mulige å lage, og at de også tas i bruk, men det

---

⁵⁰ <https://www.domstol.no/nyheter/domstolene-behandler-saker-digitalt/>.

⁵¹ Cummings, J.J. og Bailenson, J.N., «How immersive is enough? A meta-analysis of the effect of immersive technology on user presence» *Media Psychology*, 19(2), 2016, s. 272–309.

⁵²

<https://www.chinadaily.com.cn/specials/WhitePaperontheApplicationofInternetTechnologyinJudicialPractice.pdf>

vil kreve et større utredningsarbeid om en skal kartlegge hvilke konsekvenser etableringen av en slik tjeneste vil få.

Det er som nevnt allerede lovfestet at domstolene skal ta opp lyd og bilde i både sivile saker og straffesaker. Én ting er selve opptakene, men det må også legges til rette for effektiv gjenbruk av opptakene ved eventuell anke av saker.

NRK utvikler i dag effektive gjenfinningssystemer for over 950 000 lydfiler og 155 000 timer med video som de forvalter. Målet er at alle opptak skal kunne tagges for gjenfinning gjennom en infrastruktur som kombinerer maskinlæring og semantisk teknologi og dermed forstår betydningen av ord og setninger. Gjennom maskinlæring kan systemet foreta stemme- og ansiktsgjenkjenning. I tillegg kan systemet foreta tale-til-tekst-konvertering, som gjør at en ikke bare kan vite hvor i et opptak bestemte personer finnes, men også søke på og raskt finne tilbake til bestemte temaer i opptaket.

Slik bearbeiding av tekst og bilde vil det også være nødvendig å gjøre med opptak fra domstolene dersom en skal sikre effektiv gjenbruk av materiale for ulike formål. Det bør derfor etableres et prosjekt med tanke på å innføre systemer for analyse og tagging av videoopptak fra rettsprosessene i tillegg til innføring av egnet teknologi i rettssalene.

4.6 Blokkjeder

Termen *blokkjede* (*blockchain*) er en samlebetegnelse på teknologier som bygger på en desentralisert node-til-node-arkitektur der hver deltaker (node) har en fullstendig kopi av alle dataene. Transaksjoner (overføring av informasjon) samles i blokker, som lenkes sammen til en kjede. Nye blokker legges til enten ved at det utføres et arbeid («proof of work»), eller ved at noen utvalgte noder får en delegert rett til å gjøre dette.

Blokkjeder er en måte å overføre meldinger eller informasjon mellom ulike parter på en åpen, desentralisert og sikker måte. Disse meldingene kan være informasjon om pengeoverføringer, slik som i Bitcoin, eller de kan inneholde andre typer opplysninger, for eksempel om utførte behandlinger på et sykehus, informasjon om innhold i containere som krysser landegrenser, informasjon om eiendommer og eiendomsoverdragelse, verifisering av personers identitet, signaturer på dokumenter og mye annet. På denne måten fremstår blokkjeden som en form for distribuert «regnskap» (*distributed ledger*) eller oversikt over transaksjoner mellom ulike parter og dermed også hvilke verdier eller beholdninger hver av partene er i besittelse av.

Eierskap til data i kjeden verifiseres ved hjelp av «vanlig» autentiseringsteknologi basert på offentlig–privat nøkkelteknologi. Det vil si at bare eieren av den private nøkkelen som korresponderer med den offentlige nøkkelen informasjonen er sendt til, kan gi tilgang til de aktuelle dataene.

Ettersom «blokkjede» benyttes som betegnelse på mange ulike teknologier med en del felles elementer, kan det fungere på ulike måter. I Bitcoin, som regnes som opphavet til selve blokkjedearkitekturen, skapes det en blokk hvert tiende minutt, og «belønningen» for å verifisere blokken (gjennom en «utvinningsprosess») slik at den kan bli lagt til kjeden, var sommeren 2020 6,25 bitcoin. Dette er derfor ikke bare et teknologisk system, men et system der det også er innebygde økonomiske incentiver for å bidra.

«Utvinningsprosessen», som innebærer at den som først greier å løse en matematisk oppgave, får belønningen, er en sentral mekanisme i denne blokkjeden, og jo flere som deltar i prosessen, desto vanskeligere og mer energikrevende er det å utføre oppgaven. Designet av denne prosessen er hovedårsaken til at datautvinningsindustrien bruker så mye energi. Ved å bruke andre algoritmer for å verifisere blokkene, eller ved å organisere innholdet i kjeden på

andre måter, kan en spare mye av energibruken. Årsaken til det er at bekreftelsen på at innholdet er autentisk, ikke kan beregnes ved hjelp av en algoritme, men må avdekkes gjennom prøving og feiling. Det er denne massive innsatsen i håp om å vinne den neste «premien» minerne eller graverne bidrar med, som sikrer blokkjeden.

Bitcoin ble skapt som et desentralisert pengesystem uten myndighets- eller organisasjonskontroll, og med en fast pengemengde på 21 millioner bitcoins. Av disse er det bare 2,6 millioner som ikke er funnet eller «utvunnet» ennå. Når alle bitcoins er utvunnet, må systemet videreføres med en eller annen form for transaksjonsbetaling, og det er usikkert hvilke konsekvenser slike endringer vil få. Det er også antatt at 3 til 4 millioner bitcoins er tapt for alltid fordi eierne har mistet «lommeboken» med tilgang til dem, noe som viser noe av systemets sårbarhet.⁵³

Utviklingen på feltet innebærer at det må forventes at domstolene vil bli berørt av dette, både fordi aktører som samhandler med domstolene, tar det i bruk, og fordi domstolene trenger kompetanse på området for å kunne håndtere fremtidige saker. Mange vil mene at bitcoin i seg selv neppe har noen direkte anvendelse innen domstolsystemet på kort sikt, annet enn som mulig konfliktmateriale, men siden bitcoin antakelig er det sikreste åpne IT-systemet verden har sett, og fordi andre aktører vil vurdere denne typen løsninger, er det likevel gode grunner til å undersøke mulige bruksformer nærmere.

Den mest brukte blokkjeden som er basert på bitcoin, er *Ethereum*, en plattform for kryptovaluta og smarte kontrakter som så dagens lys i 2015. Ethereum ble etablert på en måte som gjorde at en også kan lagre kode, det vil si dataprogrammer, i kjeden i tillegg til transaksjonsdataene. Programmene som blir lagret i blokkjeden, blir kalt *smarte kontrakter*. I prinsippet fungerer smarte kontrakter på samme måte som andre kontrakter, med den forskjell at de er skrevet i et formelt programmeringsspråk og dermed i kode og ikke i klarspråk.

En smart kontrakt er en innebygd algoritme som kan iverksette hendelser basert på triggerdata fra tiltrodde tredjeparter, ofte kalt *orakler*, i systemet. Disse kontraktene definerer regler, håndhever reglene og gjør handlinger basert på reglene ugjenkallelige. Det kan for eksempel bety at en ønsker å selge en aksje dersom verdien går utenfor et forhåndsdefinert intervall, eller at inntekter som kommer i et Ethereum-system, automatisk deles på flere parter ut fra en gitt fordelingsnøkkel. En tjeneste som gjør bruk av dette, er *Emanate*,⁵⁴ som bygger på blokkjedeprotokollen EOS.IO.⁵⁵ I denne tjenesten kan betaling for bruk av musikk på nettet automatisk fordeles mellom involverte aktører og utbetales i sanntid som følge av bruken av smarte kontrakter. Alle avtalemessige forhold er programmert i blokkjedens smarte kontrakt. Dette er teknologi som kan brukes i de fleste royaltybaserte og regelbaserte avtalesystemer, og i domstolene er det flere mulige anvendelsesområder.

Mens Ethereum bare kan håndtere 15 transaksjoner per sekund, og hver transaksjon tar 16 sekunder, er EOS.IO lagd for å kunne håndtere millioner av transaksjoner på samme tid. Til sammenlikning håndterer VISA om lag 2000 transaksjoner per sekund, men har kapasitet til å ta spissbelastninger på over 50 000 transaksjoner per sekund.⁵⁶ Nyere blokkjedeteknologier har derfor ikke de samme begrensningene med hensyn til kapasitet, ressursbruk og bruksområder som for eksempel Bitcoin og Ethereum har. Det er imidlertid vanskelig å opprettholde både en desentralisert arkitektur, høy grad av sikkerhet og høy kapasitet samtidig, og blokkjeder som fokuserer på kapasitet, vil da ofte ofre den desentrale løsningen

---

⁵³ <https://www.digi.no/artikler/ny-rapport-nesten-1-av-4-bitcoin-kan-vaere-tapt-for-alltid/412954>.

⁵⁴ <https://emanate.live/>.

⁵⁵ <https://eos.io/>.

⁵⁶ <https://www.bitdegree.org/crypto/tutorials/eos-vs-ethereum>.

(siden sikkerhet ikke kan ofres) som sentral egenskap. Dermed mister en noe av fordelene for eksempel Bitcoin har som arkitektur.

En skiller ofte mellom offentlige og private blokkjeder. Bitcoin er en offentlig blokkjede der alle har tilgang til alle data, men siden dataene i kjeden er kryptert, er det likevel ikke mulig å se hvilke data postene i kjeden inneholder for andre enn dem som har krypteringsnøkkelen. Det at den er offentlig og distribuert med et stort antall noder, gjør at det i praksis er umulig å manipulere innholdet i systemet, noe som ikke vil være tilfellet med private blokkjeder med et begrenset antall noder. Fordelen med sistnevnte er at de vil være vesentlig mindre energikrevende enn de offentlige kjedene.

Et av de norske initiativene til bruk av blokkjeder i offentlig sektor kommer fra Brønnøysundregistrene, som har lagd en aksjeeierbok basert på Ethereum. Denne gjør det mulig å skape et sanntidsregister over hvem som eier aksjer i unoterte selskaper i Norge.⁵⁷ Slik informasjon foreligger ellers bare én gang i året og skapes med utgangspunkt i data fra skattemeldingene, men disse dataene blir etter kort tid foreldet, fordi endringer i eierforhold i unoterte selskaper bare registreres i selskapets egne dokumenter.

Et annet initiativ kommer fra OBOS, som har utviklet en blokkjedeløsning for boligsalg.⁵⁸ Fordelen med slike løsninger er at en kan foreta eierskifte nærmest i sanntid fordi bruk av smarte kontrakter overtar oppgaver som tiltrødde tredjeparter ellers har, i dette tilfellet eiendomsmeglere, advokater eller OBOS selv.

I Dubai er blokkjeder en sentral del av et stort statlig digitaliseringsinitiativ i programmet *Smart Dubai*⁵⁹ gjennom *The Dubai Blockchain Strategy*.⁶⁰ Dette omfatter en rekke initiativ, slik som håndtering av digital ID, blokkjeder som grunnlag for «Smart City University»⁶¹, som er en desentralisert læringsplattform, samt en rekke andre initiativ på mange forskjellige fagområder. Dubai har også annonsert den første blokkjedebaserte domstolen der en bruker «blockchain to verify court judgments in jurisdictions beyond DIFC Courts».⁶²

FN har satt i gang en rekke innovasjonsprosjekter som gjør bruk av blokkjeder, spesielt i land med mye korrupsjon og mangel på tiltrødde tredjeparter, men også i ulike sammenhenger som innebærer samhandling mellom aktører som i utgangspunktet ikke er rigget for slikt samarbeid.

I Kina tas blokkjeder i bruk i domstolssystemene på en rekke områder, blant annet for å autentisere bevismateriale hentet fra sosiale medier og andre tjenester på nett. Bevismateriale i form av innlegg på sosiale medier kan lett endres eller slettes, men ved å bruke tidsstempel kan en finne tilbake til de originale postene. I Kina brukes «UniTrust TimeStamp Authority»⁶³ til slike formål i rettsvesenet. Dette fungerer bra for statiske nettsider, men ikke for dynamisk innhold, video, apper og en del andre formater. Et annet problem er at tidsstempelet også kan endres, noe som kan få følger når for eksempel forbrytelsers tidspunkt og rekkefølge skal fastslås.⁶⁴ Ved å kombinere tidsstempler med blokkjeder og å etablere

---

⁵⁷ <https://forenkling.brreg.no/kan-blokkjeder-erstatte-offentlige-registre/>.

⁵⁸ <https://nye.obos.no/samfunnsansvar/obos-innovasjon/verdens-forste-boligsalg-med-blokkjedeteknologi/>.

⁵⁹ <https://www.smartdubai.ae/>.

⁶⁰ <https://www.smartdubai.ae/initiatives/blockchain>.

⁶¹ <http://wam.ae/en/details/1395302684360>.

⁶² <https://internationalfinance.com/blockchain-is-disruptive/>.

⁶³ <https://ieeexplore.ieee.org/document/4606226>.

⁶⁴ <https://forskning.no/kriminalitet-data-partner/avslores-av-digitale-tidsstempler/928961>.

standardprosedyrer for innlegging av data i blokkjeden kan en begrense mulighetene for denne typen svindel. Denne metoden kan imidlertid ikke hindre at det legges inn «falske data» i kjeden.

I norske domstoler kan en for eksempel tenke seg at blokkjeder blir brukt til å verifisere dommernes signatur på dommer, til å autentisere bevismateriale og til å håndtere identitet for berørte parter på tvers av aktører i straffekjeden. Det vil også være viktig at norske domstoler som skal behandle tvistemål som omhandler transaksjoner i blokkjeder, har innsikt i teknologien bak, fordi teknologi, organisatoriske og økonomiske mekanismer her er sammenvevd på nye og tidligere ukjente måter.

5 Føringer for en vellykket digital transformasjon av domstolene

5.1 Innledning

Forskning på norske digitaliseringsprosjekter i offentlig sektor viser at vellykkede prosjekter har visse fellestrekk.⁶⁵ For det første er større digitaliseringsprosjekter overrepresentert blant prosjektene som mislykkes. Et fellestrekk for disse prosjektene er at ambisjonsnivået gjerne er for høyt. Oppdeling av større prosjekter i flere mindre øker sannsynligheten for å lykkes. For det andre har prosjektets smidighet betydning. Et digitaliseringsprosjekt bør ha hyppige leveranser. Dette gjør det lettere å foreta fortløpende evalueringer, foreta endringer i prosjektet eller stoppe prosjektet dersom det viser seg å være for komplekst eller levere for lav nytte til brukerne.

Videre mislykkes typisk prosjekter som ikke fokuserer på nyttestyring. Det bør gjennomføres nytte-kostnads-beregninger både før og underveis i prosjektet, og man må ha en plan for hvordan gevinster skal realiseres. Brukere bør involveres i utviklingen av tjenestene, og prosjekter bør styres og organiseres som forretningsprosjekter med vekt på levert nytte gjennom digitale løsninger. Prosjekter som bare fokuserer på å levere teknisk funksjonalitet, har en tendens til å levere løsninger som i mindre grad er nyttige for brukerne. Til slutt pekes det på at valg av leverandør og kontraktsform har betydning for om prosjekter lykkes eller ikke. Lav leverandørkompetanse oppdages ofte for sent og er ofte en årsak til at prosjekter mislykkes. Samme studie viser også at bruk av fastpriskontrakter øker sannsynligheten for prosjektproblemer.

En annen utfordring for store IT-prosjekter i det offentlige er at kompleksiteten ofte undervurderes, blant annet fordi det ikke gjennomføres gode nok interessentanalyser, og fordi prosjektledelsen overvurderer egen kompetanse.

En digital transformasjon av domstolsektoren må involvere alle berørte parter, både innenfor og utenfor sektoren, og en må gjennom endringsprosjektene skape en «kultur for endring». En må unngå at løsninger på problemer fremstilles som teknologiske uten at man tar nok hensyn til komplekse bakenforliggende årsaker. Teknologi kan da fremstilles som et gode i seg selv, uten at utfordringene teknologien skal løse, diskuteres eller kommer til overflaten.

---

⁶⁵ Jørgensen, M. (2015). *Suksess og fiasko i offentlige IKT-prosjekter: En oppsummering av forskningsbasert kunnskap og evidensbaserte tiltak.* https://www.regjeringen.no/contentassets/9018344feac44c1f9a2a114e768ebd1b/suksess_fiasko_offentlige_ikt-prosjekter.pdf.

5.2 Grunnleggende rettssikkerhetshensyn

Det er noen grunnleggende hensyn som må være førende for en digital transformasjon av domstolene. Digitale løsninger må, som ved andre endringer i domstolenes saksbehandling, vurderes i lys av kravene til uavhengighet og rettssikkerhet. I denne sammenhengen trekkes det frem at det er viktig med tilstrekkelig involvering av dommere og ansatte ute i domstolene når en skal utvikle og ta i bruk nye digitale tjenester. Programmering er en vesentlig del av enhver digitaliseringsprosess. De fleste dommere og domstolansatte kan ikke kode, og de fleste programmerere har ikke kunnskap om retts- og prosessregler. Det ligger også makt i koding. Hva slags informasjon som vises, og hvordan den vises, kan ha betydning for en dommers oppfatning i en sak. Derfor må dommere være representert i alle steg av utviklingsfasen av løsninger som griper direkte inn i dommerarbeidet, mens domstolansatte må trekkes inn i de deler som berører deres oppgaver.

Et grunnleggende rettssikkerhetshensyn er å sikre borgerne tilgang til domstoler. Gjennom en digital transformasjon og bruk av blant annet av digital tvisteløsning vil man bedre tilgjengeligheten til domstolene. Det kan gjøre det lettere for visse grupper å benytte seg av domstolenes tjenester. Gjennom de riktige digitale løsningene kan blant annet de som har svake leseferdigheter eller svake norskkunnskaper, lettere forstå rettsprosessen. Videre kan bruk av teknologi bidra til en mer effektiv saksbehandling og høyere kvalitet på avgjørelsene, slik det er redegjort for ovenfor.

Det er også grunn til å fremheve at likebehandling er en viktig rettssikkerhetsgaranti. Gjennom en digitalisering av domstolene kan man på en bedre måte sikre et likt domstoltilbud og likebehandling i hele landet.

Selv om en digital transformasjon av domstolene på en rekke områder vil lette tilgangen til domstolene, må domstolenes samlede virksomhet ta hensyn til brukere som i liten eller ingen grad har digitale ferdigheter eller tilgang til internett. Dette kan imidlertid enkelt ivaretas gjennom en videreføring av de grunnleggende rettigheter til bistand ved domstolen som følger av dagens prosesslovgivning, for eksempel muligheten for å møte ved domstol for å få satt opp stevning, tilsvar eller anke.

5.3 Finansiering

Domstolene har i dag et relativt begrenset økonomisk handlingsrom, som beskrevet i strukturutredningen.⁶⁶ Om lag 85 prosent av de ordinære driftsutgiftene går til lønn og leie av lokaler.

I strukturutredningen har Domstolkommisjonen vist at det er mulig å frigjøre betydelige midler i domstolene ved å tilpasse domstolstrukturen til dagens virkelighet og behov. Uten en slik omorganisering vil en modernisering av domstolene gjennom økt bruk av teknologi kreve store budsjettøkninger, og kostnadene ved flere av investeringene kan komme til å overstige nytten.

En digital transformasjon av domstolene som baserer seg på innsparinger over ordinære budsjettposter uten strukturendringer, vil derfor sannsynligvis gå ut over effektiviteten i den dømmende virksomheten. Sett i sammenheng med at Riksrevisjonen allerede har konkludert med at saksbehandlingstiden i domstolene er uforsvarlig lang, er dette i praksis ikke en aktuell løsning.⁶⁷

---

⁶⁶ NOU 2017: 19 pkt. 13.2.

⁶⁷ Riksrevisjonen 2020. *Undersøkelse av saksbehandlingstid og effektivitet i tingrettene og lagmannsrettene.*

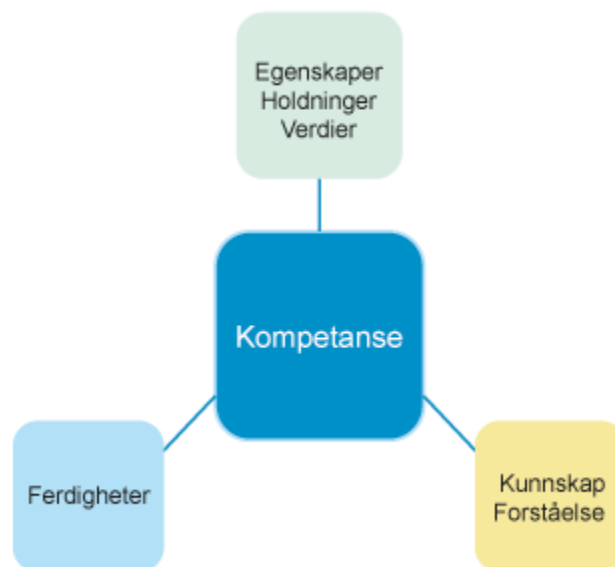
Domstoladministrasjonen og domstolene er avhengig av ekstra bevilgninger fra Stortinget for at en digital transformasjon av domstolene skal la seg gjennomføre. En digital transformasjon vil være en stegvis prosess som skjer over tid. Forutsigbar og langsiktig finansiering vil være nødvendig for å kunne lage en helhetlig plan for utvikling, pilotprosjekter og implementering.

En nytte–kostnad-analyse er en lønnsomhetsanalyse der alle fordeler og ulemper ved et prosjekt summeres. Hensikten med å foreta slike analyser er å kartlegge den samfunnsøkonomiske lønnsomheten til prosjektet. Det bør foretas en helhetlig vurdering av den samfunnsøkonomiske lønnsomheten til teknologiprosjekter i domstolene. Analysene bør foretas før prosjektet iverksettes, og følge Finansdepartementets veileder for samfunnsøkonomiske analyser.⁶⁸

5.4 Digital kompetanse

Digitalisering og digital transformasjon gjør at fenomenet *digital kompetanse* rommer stadig mer. I dagligtalen brukes gjerne «digitalisering», «digitale ferdigheter» og «digital kompetanse» om hverandre. I faglitteraturen refererer imidlertid «digitale ferdigheter» til den praktiske siden ved arbeidet. Kompetansebegrepet er mer omfattende og inkluderer i tillegg til ferdigheter både kunnskap, holdninger og en dypere forståelse rundt det digitale. I NOU 2019: 2 om fremtidige kompetansebehov utdypes dette ytterligere ved at en spesifiserer at *kompetanse* er et samlebegrep for kunnskap, forståelse, ferdigheter, egenskaper og verdier, at bestanddelene er komplementære, og at de også inkluderer samspillseffektene fra bestanddelene.⁶⁹

Figur 5.1 Kompetansebegrepet

Digital kompetanse handler derfor ikke bare om å ta i bruk nye teknologier og digitale tjenester, men også om forståelse av hva en digital transformasjon i sektoren faktisk

⁶⁸ https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/fin/reg/2005/0029/ddd/pdfv/266324-veileder_i_samfunnsok_analyse_trykket.pdf og <https://dfo.no/fagomrader/utredning/samfunnsokonomisk-analyse>.

⁶⁹ NOU 2019: 2 *Fremtidige kompetansebehov II: Utfordringer for kompetansepolitikken*, pkt. 2.1.

innebærer, spesielt med tanke på organisatoriske utfordringer. Dette er også vektlagt i Meld. St. 23 (2012–2013), *Digital agenda for Norge — IKT for vekst og verdiskaping*, der det heter:

«Digital kompetanse er evnen til å forholde seg til og bruke digitale verktøy og medier på en trygg, kritisk og kreativ måte. Digital kompetanse handler både om kunnskaper, ferdigheter og holdninger. Det dreier seg om å kunne utføre praktiske oppgaver, kommunisere, innhente eller behandle informasjon. Digital dømmekraft, slik som personvern, kildekritikk og informasjonssikkerhet, er også en viktig del av den digitale kompetansen.»⁷⁰

EU har også utviklet et rammeverk for digital kompetanse gjennom prosjektet *DigComp* kalt *The Digital Competence Framework 2.0*.⁷¹ I dette rammeverket legges det vekt på at digital kompetanse kan knyttes til fem områder. I NOU 2019: 2 om fremtidige kompetansebehov er disse fem områdene referert slik:⁷²

- *«Informasjonsbehandling*: Søking og filtrering av informasjon og digitalt innhold; evaluering av informasjon og behandling av data; informasjon om digitalt innhold.
- *Kommunikasjon*: Deling og deltakelse gjennom digitale teknologier og plattformer; nettvett og forståelse og forvaltning av ens digitale identitet.
- *Innholdsproduksjon*: Produksjon og redigering av digitalt innhold, som tekst, tabeller, bilder og lydfiler. Forståelse for opphavsrett og lisenser. På et høyere nivå inngår å kunne bruke programmeringsspråk og å bruke avanserte formateringsfunksjoner, f.eks. å lage makroer.
- *Sikkerhet*: Beskytte digitale enheter, innhold, personlige og private data i digitale omgivelser.
- *Problemløsning*: Holde seg oppdatert på den digitale utviklingen, identifisere behov og problemer, problemløsning i et digitalt miljø.»

Utvikling av digital kompetanse i domstolsektoren handler derfor ikke bare om «nye teknologier og digitale verktøy», men om å utvikle en helhetlig forståelse av hva en digital transformasjon betyr på ulike områder.

I Domstoladministrasjonen er det gjennomført en analyse av sektorens digitale modenhet etter en modell fra tidligere Difi som mange offentlige virksomheter har benyttet.⁷³ Resultatene av denne analysen er publisert i Domstoladministrasjonens IT-plan for domstolene for perioden 2020–2022.⁷⁴ Den viser at sektoren gjennomgående har svært lav digital modenhet sammenliknet med mange andre statlige virksomheter. Dette innebærer at en bør iverksette tiltak for å øke modenheten. Spesielt gjelder dette kompetanseutviklende tiltak.

---

⁷⁰ Meld. St. 23 (2012–2013) *Digital agenda for Norge — IKT for vekst og verdiskaping* s. 18.

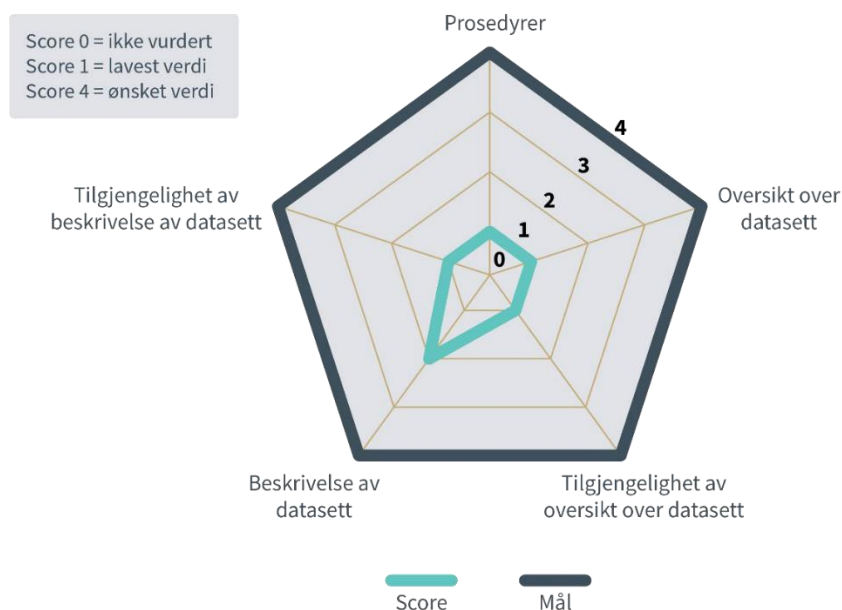
⁷¹ *The European Commission's science and knowledge service. Governance of the DigComp framework*. Hentet 01.06.2020 fra: <https://ec.europa.eu/jrc/en/digcomp/governance#>.

⁷² NOU 2019: 2 *Fremtidige kompetansebehov II: Utfordringer for kompetansepolitikken*, boks 2.1.

⁷³ http://www.difi.no/sites/difino/files/vurdering_av_digital_modenhet-xls.xlsx.

⁷⁴ Domstoladministrasjonen IKT-plan 2020–2022.

Figur 5.2 Kartlagt digital modenhet i domstolene, Kilde: Domstoladministrasjonen

Å gjennomføre en digital transformasjon i domstolene fordrer at det utvikles et rammeverk for profesjonsfaglig digital kompetanse for domstolsektoren der det kartlegges hvilke spesifikke kunnskapselementer det forventes at de ansatte i sektoren har, og hvilke ferdigheter i praktisk bruk av teknologi og tjenester de bør ha. Dette handler ikke bare om å kunne bruke valgte digitale løsninger for å gjennomføre digitale rettsmøter og ivareta samarbeid internt, men også om kunnskap om informasjonssikkerhet og kunnskap om nye muliggjørende teknologier i form av plattformer, stordata og kunstig intelligens som kan bidra til å endre arbeidsprosesser og liknende.

Som del av dette arbeidet bør det gjennomføres en systematisk kartlegging av den digitale kompetansen til de ansatte i domstolene samt den samlede digitale kompetansen i domstolsystemet. Kartleggingen bør ha som formål å avdekke hvilke behov det er for å gjennomføre kurs og mer omfattende opplæringsprogrammer der de ansatte får mulighet til både å lære mer generelle digitale ferdigheter og å utvikle forståelse av hva disse prosessene innebærer både organisatorisk og samfunnsmessig.

Videre må den enkelte domstol også ha tilgang til ressurspersoner som kan drifte den nødvendige tekniske infrastrukturen på en god, sikker og trygg måte. Uten et slikt driftsmiljø risikerer man ikke bare at løsningene ikke blir brukt, men også at rettsprosessen fremstår som lite profesjonell og tillitvekkende, samt at de ansatte i domstolene blir mindre effektive enn de ellers kunne ha vært.

Kommisjonen mener at det parallelt med innføring av nye teknologiske løsninger bør settes i gang et kompetanseutviklingsprogram som inneholder alle komponenter i EUs rammeverk i sektoren. En slik utdanning kan tilbys i samspill mellom Domstoladministrasjonen og universitetene og må ha ambisjoner om at sektoren skal utvikles ut over det rent ferdighetsmessige, slik at det etableres en mer grunnleggende forståelse for de mulighetene nye teknologiske løsninger kan ha for domstolene.

5.5 Interoperabilitet

Fenomenet *interoperabilitet* har sin opprinnelse i at offentlig sektors arbeidsdeling og hierarkier historisk sett er utviklet med tanke på at det ikke skal være nødvendig med mye koordinering på tvers. Som redegjort for tidligere er det derfor laget selvstendige teknologiske løsninger som ofte kommuniserer dårlig med andre organisatoriske enheter. Denne utfordringen gjelder også i stor grad domstolene og knytter seg ikke bare til samhandling med ulike aktører; hver domstol er en selvstendig organisatorisk enhet hvor noen organisatoriske prosesser blir ivaretatt av Domstoladministrasjonen.

Interoperabilitet handler om vilkårene for å kunne lage nye løsninger som benytter informasjon fra flere parter og koordinerer aktiviteter på tvers av de etablerte, selvstendige organisasjonene, eller *siloene*, som de også er omtalt som. Dette handler både om teknologi og nye digitale tjenester, om hvordan data beskrives, om hvordan systemer er organisert, hva slags rettslig grunnlag det bygger på, og i hvilken organisatorisk og politisk kontekst de er skapt.

For at en skal kunne samhandle på tvers, må en for det første ha teknologi som gjør det mulig å samhandle. Denne utfordringen er i dag stort sett løst gjennom etableringen av internett og ulike former for standardisering av formater for tekst, bilde, lyd, film etc. En vanlig løsning i dag er bruk av ulike former for plattformer som inngår i større økosystemer, noe som i regjeringens digitaliseringsstrategi⁷⁵ også er beskrevet som en ønsket utvikling. Dernest må en ha en felles forståelse av hva en skal samarbeide om, og felles definisjoner av sentrale data. Dette innebærer at en må ha gode og åpent tilgjengelige definisjoner av de fenomenene en skal arbeide med, og at disse definisjonene er like eller tilnærmet like i hver av de samarbeidende organisasjonene. Det offentliges arbeid med denne problemstillingen har resultert i en «felles datakatalog» som «gir oversikt og beskrivelser av datasett, begrep, api-er og informasjonsmodeller».⁷⁶ Formålet med en slik felles datakatalog er å synliggjøre hvilke data virksomheter har som de kan dele med andre.

Av ulike grunner er samhandling på tvers av sektorgrenser likevel krevende, og mye tyder på at det vil være like krevende å etablere nye innovative arbeidsprosesser på tvers av organisatoriske sterke og profesjonsstyrte sektorer som politiet, påtalemyndigheten, advokatene, ulike sakkyndige aktører og domstolene som på andre arenaer.

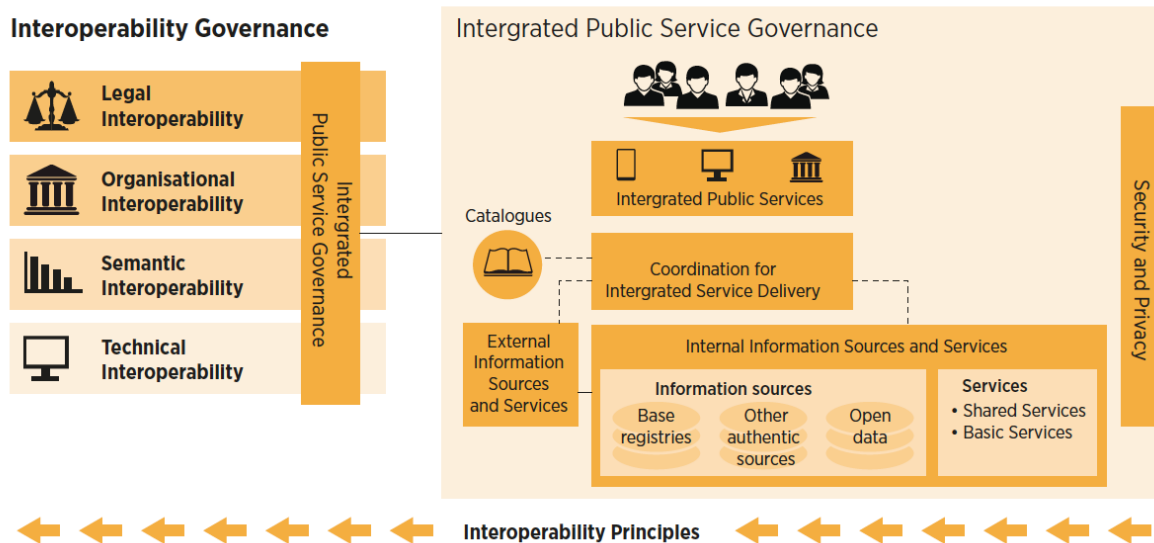
---

⁷⁵ <https://www.regjeringen.no/no/tema/statlig-forvaltning/ikt-politikk/digitaliseringsstrategi-for-offentlig-sektor/id2612415/>.

⁷⁶ <https://data.norge.no/>.

Figur 5.3 Interoperabilitet⁷⁷

EIF CONCEPTUAL MODEL

Interoperabilitet skaper ikke bare utfordringer nasjonalt, men også på tvers av landegrenser. EU har utformet en konseptuell modell for hvordan disse utfordringene kan forstås og håndteres, se figur 1.3. Denne figuren viser noe av kompleksiteten ved å etablere slike tverrgående løsninger, spesielt når også andre land og andre juridiske systemer inngår i sakene.

I en analyse av 713 forskningsbidrag der de har sett på straffesakskjeden fra lovbrudd til soning for perioden 2006–2018, har NIFU (Norsk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning) konkludert som følger:

«For å oppnå bedre effektivitet er tilstrekkelig kapasitet og samhandling mellom aktørene vitalt. I en tid med økende kriminalitet over landegrensene er et velfungerende internasjonalt samarbeid en forutsetning for å realisere en effektiv straffekjede.»⁷⁸

I rapporten etterlyses bedre innsikt i forhold som har med samhandling mellom aktørene å gjøre, noe som står sentralt i det tidligere omtalte ESAS-prosjektet (*Elektronisk samhandling mellom aktørene i straffesakskjeden*). I prosjektet har man sett på hvordan man kan ta i bruk «en og samme tekniske løsning for hele straffesakskjeden, herunder alle domstolinstanser, høyere påtalemyndighet og særorganene i politiet».⁷⁹ ESAS-prosjektet har i innledende fase hatt vekt på å forenkle samhandlingen mellom politiets, domstolenes og Kriminalomsorgens fagsystemer. Dette er et prosjekt som ser nærmere på utfordringer knyttet til interoperabilitet og med vekt på det semantiske i innledende faser. Utfordringer knyttet til å skape en helhetlig

⁷⁷ I tabellener det feilaktig brukt ordet «intergrated» der det skal hete «integrated». Tabellen er fra EUs rammeverk for interoperabilitet.

⁷⁸ NIFU Arbeidsnotat 2019:2, s. 11. Hentet 01.06.2020 fra <https://nifu.brage.unit.no/nifu-xmlui/bitstream/handle/11250/2589106/NIFUarbeidsnotat2019-2.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

⁷⁹ Norges domstoler. *Årsrapport 2019. Digitalt rettsliv*. Hentet 01.06.2020 fra: <https://www.domstol.no/arsrapport-2019/aktiviteter-og-resultater/digitaltrettsliv/>.

arkitektur for sektoren har imidlertid ikke vært viet oppmerksomhet så langt, noe som er en klar mangel.

Mens ESAS er et sektorielt tverrgående prosjekt, er *Digitale domstoler* Domstoladministrasjonens satsing på digitalisering av arbeidsprosesser i domstolene. Som nevnt under i utredningen er prosjektet evaluert av Digitaliseringsrådet, som blant annet fremhever nettopp nytten av helhetstenkning.

Enkeltprosjekter, slik som *Oppgjør etter dødsfall*, som er igangsatt av DSOP (Digital Samhandling Offentlig Privat), og som er et samarbeidsprosjekt mellom flere offentlige aktører, banker og forsikringsselskaper, ser nærmere på hvordan nødvendige oppgaver for etterlatte kan forenkles. En løsning forventes å være ferdig utviklet og klar for bruk frem mot sommeren 2021. I dette prosjektet opprettes det nye integrasjoner mot skatteetaten og folkeregisteret, slik at det blir mulig å opprette sak der data om avdøde og arvinger som allerede finnes i systemene, automatisk blir lagt til. Domstolene er del av flere slike prosesser som involverer andre parter, og det bør gjøres en systematisk gjennomgang for å kartlegge slike prosesser, hvem som er berørte parter, på hvilke måter de er berørt, etc. Domstolene er også part i prosesser som initieres og slutføres i andre etater, og de fleste av disse prosessene er i dag frittstående, uten en helhetlig arbeidsflyt.

Utfordringene ved manglende interoperabilitet i straffesakskjeden er mange. Et problem er at de samme termene betyr ulike ting hos de involverte aktørene (semantisk interoperabilitet). Dette er velkjente utfordringer også fra andre deler av offentlig sektor. I straffeprosesskjeden kan termen «løslatelsesdato» tjene som eksempel på dette: Betyr det «dag for løslatelse i henhold til utmålt straff» eller faktisk dato for løslatelse, som på grunn av ordningen med for eksempel prøveløslatelse kan avvike fra det som følger av dommen? Slike inkonsistenser i definisjoner må fjernes dersom en skal skape et helhetlig og kvalitativt bedre og mer effektivt prosessforløp for ulike typer saker som behandles av sektoren.

Det er også terminologisk inkonsistens i selve lovverket. Dette gjelder for eksempel fenomenet *samboerskap*, som er berørt i en rekke lover, slik som folketrygdloven, adopsjonsloven, statsborgerskapsloven, utlendingsloven, skattebetalerloven, forskotteringsloven, foretakspensjonsloven, barnetrygdloven, bidragsinnkrevingsloven innskuddsloven og arveloven. I disse lovene er det til sammen spesifisert 15 ulike definisjoner av samboerskap. En digital transformasjon handler derfor ikke bare om å gjøre hensiktsmessig teknologi tilgjengelig for sektoren, eller om å utvikle et «digitaliseringsvennlig regelverk», men også om å gjennomgå lover og regler for å sikre at et bestemt begrep betyr det samme alle steder.⁸⁰

Noen av disse utfordringene er tenkt løst gjennom ESAS-prosjektet, men dette prosjektet har så langt ikke ambisjon om å endre arbeidsprosesser på tvers av de berørte virksomhetene, men derimot å legge til rette for enklere koblinger av data på tvers av registrene og de aktuelle fagsystemene. For at det skal være mulig, må også de semantiske utfordringene ved slikt samarbeid løses.

En digital transformasjon av domstolene bør gjennomføres i samarbeid med de andre aktørene i straffesakskjeden, slik at en legger til rette for mer smidige samarbeidsformer og mer gjenbruk av data og fellesløsninger, slik som det også er skissert av Digitaliseringsrådet.⁸¹

---

⁸⁰ Hentet 01.06.2020 fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/en-digital-offentlig-sektor/id2653874/?ch=5>.

⁸¹ <https://www.difi.no/fagomrader-og-tjenester/digitalisering-og-samordning/digitaliseringsradet/laer-av-andre/domstolsadministrasjonen-digitale-domstoler>.

5.6 Digital transformasjon i domstolene må vurderes i lys av berørte parter

Nye teknologier skaper nye muligheter. Vi har tidligere i dette kapitlet angitt hvordan en person som pågripes i forbindelse med et utvisningsvedtak, blir registrert i ulike datasystemer som ikke kommuniserer innbyrdes, og at registreringen skjer manuelt, med påfølgende risiko for feil. Vi har også påpekt at det mangler mye på å få på plass en verdikjedetenkning der en ser hele straffesakskjeden under ett. Mye av årsaken til at dette er vanskelig, finner en i manglende helhetlige analyser av forhold knyttet til interoperabilitet. Det er derfor behov for mer strukturerte data og mindre fritekst.

En annen utfordring med interorganisatorisk samarbeid er knyttet til variasjon i dokumentformater, der det ofte mangler strukturerte data, samtidig som de enkelte samhandlende organisasjonene har sine egne tradisjoner og kulturer. Domstolene opererer i stor grad med et dokumentbegrep som består av fritekst. Dette gjenspeiles for eksempel i dommer som skrives. Dersom det skal være mulig å effektivisere saksbehandlingen, også på tvers av sektorgrenser, må en i større grad ta i bruk strukturerte data. Det vil si at dokumenter må splittes i de enkelte dataelementene eller logiske momentene, og at disse føres inn i «systemet» på en standardisert form.

Som eksempel må Politiets utlendingsenhet, som blant annet har ansvaret for å uttransportere en domfelt som er utvist fra landet, selv undersøke når personen blir løslatt fra fengsel, slik at selve uttransporteringen kan organiseres. I en sømløs straffesakskjede ville den aktuelle enheten automatisk fått beskjed om hvilken dato løslatelse ville finne sted i løpet av en forhåndsdefinert periode, slik at de kunne forberede den aktuelle operasjonen. I dag utføres slike oppgaver manuelt og blir dokumentert i de enkelte og uavhengige fagsystemene.

På det juridiske området står selve dokumentbegrepet sterkt. Både lover og dommer foreligger som dokumenter, og også selve grunnlaget for saksbehandlingen i domstolene består av dokumenter. Dokumentene inneholder påstander, redegjørelser for bevis, faglige vurderinger, referanser til aktuelle lover, eventuelt referanser til andre dommer samt en rekke andre momenter. Dette er alle momenter som kan struktureres og lagres i databaser på måter som gjør at data blir mer gjenbrukbare, og at enkelte arbeidsprosesser kan automatiseres. En slik strukturering av data gjør det også enklere å bruke dem i ulike sammenhenger, for eksempel til analyseformål.

5.7 Behov for å styre prosesser på andre måter

Det digitale skiftet har åpnet for andre måter å styre rettslige prosesser på, der en kan legge mer vekt på skriftlige og digitale bevis enn det som fremgår gjennom en muntlig prosess. Ved å dele rettsprosessen i faser og ved å strukturere datagrunnlaget i de ulike fasene på nye måter kan en oppnå vesentlige gevinster.

I dag belyses ofte en sak fra «alle» sider, og det brukes mye tid på å legge frem og vurdere fakta som partene i realiteten er enige om. Det ligger i sakens natur at partene er uenige om påstanden, siden saken fremmes for retten, men det betyr ikke nødvendigvis at partene også er uenige i alle fakta og i det rettslige grunnlaget for å vurdere disse.

Ved å strukturere saksfremstillingen klarere, der det skilles mellom ulike bevis og tilhørende juridiske grunnlag, kan partene allerede før hovedforhandlingen avklare hva de er enige og uenige om. På den måten kan selve rettsmøtet konsentreres om det partene faktisk er uenige om, i større grad enn det som gjøres i dag.

En slik endring av rettsprosessen innebærer at datagrunnlaget struktureres slik at det blir enkelt å skille de ulike påstandene med tilhørende fakta fra hverandre. Dette innebærer at en må legge til rette for at data også blir lagret strukturert og i mindre grad i form av fritekstdokumenter. Denne typen endringer vil føre til kvalitativt bedre og mer effektive arbeidsprosesser i domstolene, samtidig som de legger bedre til rette for gjenbruk av data hos andre aktører i straffeprosesskjeden. En slik endring med overgang til strukturerte data bør gjøres på alle områder og av berørte parter, slik som politi, påtalemyndighet, advokater etc.

Allerede i 2009 utredet lagdommer Bjørnar Stokkan spørsmålet om strukturering av dommer. Dette ble ikke videre fulgt opp, men er nødvendig å ta tak i nå for å kunne komme videre med en digital transformasjon av domstolene.

5.8 Åpenhet og offentlighet

I regjeringens *Digital agenda for Norge* legges det vekt på at

«regelverket må åpne for mer deling av data og hel eller delvis automatisering av saksbehandling. Samtidig skal regelverket ivareta personvern, rettssikkerhetsprinsipper og andre krav til forsvarlighet. Regelverket bør være klart og forståelig, uten unødig kompleksitet, unødvendige skjønnsbestemmelser, og begreper må harmoniseres der det er hensiktsmessig». ⁸²

For at dette skal være mulig, må det etableres en informasjonsarkitektur basert på et plattformdesign med egnede API-er («application programming interface», programmeringsgrensesnitt). Det vil si at det må være mulig for tredjepartsaktører å koble seg på plattformen på en enkel, sikker og kvalitativt god måte. I dag mangler en slik arkitektur i domstolsektoren, men den planlagte utviklingen av Lovisa peker i retning av et slikt design. I dag mangler det også et tilstrekkelig godt sikkerhetsregime i sektoren, da dagens løsning har betydelige sårbarheter. I henhold til krav i den nye sikkerhetsloven må slike løsninger på plass før en kan gjøre mer omfattende endringer i øvrig infrastruktur.

Med økt bruk av digitale tjenester i domstolene blir informasjon om avgjørelser domstolene produserer og forvalter på vegne av samfunnet, også tilgjengelig på andre måter enn tidligere. Informasjonen har historisk sett vært arkivert som del av saksbehandlingssystemet og i noen grad vært brukt som kilde til statistikk. Bortsett fra avgjørelser som er publisert enten på domstolenes egne nettsider eller gjennom rettslige informasjonssystemer, har disse sakene ikke vært gjort tilgjengelige, heller ikke innenfor domstolene. Om dette vises det til drøftelsen ovenfor.

Domstolene bør være åpne om alle sider ved sin virksomhet. Åpenhet er avgjørende for at domstolene skal ha tillit i samfunnet. De teknologiske løsningene som tas i bruk, må imøtekomme prinsippet om at rettsavgjørelser skal være allment tilgjengelige. I utviklingen av nye løsninger bør en derfor ta hensyn til at det skal være lettere å trekke ut og anonymisere informasjon om konkrete rettsavgjørelser enn hva det er i dag.

Det bør også, i den grad det er mulig, være størst mulig grad av åpenhet rundt koder som ligger til grunn for automatisering eller beslutningstøtte. Det er av stor betydning for tilliten til domstolene.

---

⁸² En digital offentlig sektor, pkt. 4, tilgjengelig på www.regjeringen.no.

5.9 Intern endringsvilje og endringsdyktighet

Felles for alle med ansvar for prosjekter der en tar i bruk digitale teknologier og tjenester, er nødvendigheten av å lede mennesker, prosesser og teknologi i samspill på nye måter. Derfor handler ikke digitalisering bare om teknologi, men om endring i måter å jobbe på.

For å skape endringsvilje er det viktig at det utvikles en klar og tydelig strategi for hvordan den digitale transformasjonen skal gjennomføres, og at strategien er forankret hos den enkelte domstolleder. Strategien bør inneholde et målbilde, en beskrivelse av hvorfor endring ønskes, hva en ønsker å oppnå, og hvordan en har tenkt å oppnå det. Den bør videre beskrive overordnede rammer både organisatorisk, økonomisk og teknologisk, viktige prioriteringer og virkemidler for innføring, og den bør inneholde en kompetanse- og kommunikasjonsplan. Det er viktig at alle ansatte føler at de er involvert i endringsprosessene. Ledere må ta eierskap til og forankre strategien i sine respektive domstoler.

Innføringen er en kritisk fase og vil ha betydning for om transformasjonen blir vellykket eller ikke. Å lede en digital endring er typisk en større jobb og krever dedikert ledelse, tid og ressurser. Det er viktig at ledere stiller krav til og følger opp de ansatte. Digital transformasjon av en virksomhet skaper ofte behov for omorganisering, og noen ganger en annen type ledelse, fordi slike endringer innebærer at en ser på arbeidsprosesser og grensesnitt mellom involverte aktører ut fra nye forutsetninger som er skapt av nye teknologiske løsninger.

For å kunne gjennomføre en digital transformasjon er det viktig med et godt samarbeid mellom Domstoladministrasjonen og domstolene. Det er viktig at det er en prosess som i tilstrekkelig grad skjer i et fellesskap mellom IT-ansatte, dommere og andre domstolansatte. Det kan gjerne skje ved bruk av pilotprosjekter i ulike domstoler.